

İsmail KERVANKIRAN* -Adile Gül ERYILMAZ**

Milli Parkların Turizm ve Rekreatyonel Faaliyetlerde Sürdürülebilir Kullanımı: Isparta İli Örneği***

The Sustainable Use of National Parks in Tourism and Recreational Activities: Isparta Province Example

ÖZET

Geçmişten günümüze insanoğlu sürekli doğayla etkileşim içinde bulunmuş, aynı zamanda uzun yıllar boyunca doğal alanlar insanlığın gelişimi ve kalkınmasında önemli rol oynamıştır. Ancak hızlı nüfus artışı, kentleşme, sanayi ve teknolojinin gelişimi gibi nedenlerden dolayı artan üretim ve tüketim ihtiyacı doğal alanlar üzerindeki baskıyı daha da artırmıştır. Bu baskının oluşturduğu olumsuz sonuçlardan kurtulmak için, doğal alanların korunması düşüncesi ortaya çıkmış ve pek çok ülkede korunan alanlar oluşturulmuştur. Bunlar içerisinde milli parklar en önde gelen korunan alanlardır. Milli parklar doğal ve kültürel kaynakların korunduğu alanlar olmasının yanında turizm ve rekreatyonel faaliyetlerin de yoğun olduğu mekânlardır. Bu bağlamda çalışmanın amacı; Türkiye'nin önde gelen korunan alanlarından olan Isparta ili milli parklarının gelişimini, milli parklardaki turizm ve rekreatyonel faaliyetlerin mevcut durumunu ortaya koymak ve milli parklardaki turizm ve rekreatyonel faaliyetlerin olumlu-olumsuz etkilerine yönelik ziyaretçilerin yaklaşımlarını değerlendirerek, milli parkların sürdürülebilir kullanımına katkı yapmaktır. Çalışmanın bu motivasyonu doğrultusunda milli park alanına gelen ziyaretçilere anket uygulanmıştır. Ankette milli parklara gelen ziyaretçilerin turizm ve rekreatyonel faaliyetleri nasıl değerlendirdiği, bu mekânlara bilinçli olarak gelip gelmedikleri ve koruma konusundaki yaklaşımları değerlendirilmiştir. Katılımcılara uygulanan 550 anketin 547 adedi istatistiksel analizlere uygun görülmüştür. Elde edilen analizler frekans analizleri, Ki Kare Testi ve Z Oran Tesi analizine göre yorumlanmıştır. Yapılan anket sonucunda milli park alanına gelen ziyaretçilerin genel olarak turizm ve rekreatyonel faaliyetlere olumlu yaklaştığı görülmektedir. Bununla birlikte ziyaretçiler, milli park alanlarının korunması konusunda daha fazla hassasiyet gösterilmesi gerektiği yönünde görüş bildirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Milli Parklar, Turizm ve Rekreatyonel Faaliyetler, Sürdürülebilirlik, Isparta.

ABSTRACT

From the past to the present, man has had a continuous interaction with nature, at the same time for long years

* Yazışılan Yazar/Correspondence Author Yrd. Doç. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü. ismailkervankiran@sdu.edu.tr

** Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü. adileeryilmaz@sdu.edu.tr

*** Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı'nda ve BAP Koordinasyon Birimi tarafından 3952-YL1-14 proje numarası ile desteklenen ve aynı başlıkla yürütülen yüksek lisans tez araştırması kapsamında gerçekleştirilmiştir.

natural areas have had a significant role in the development and progress of mankind. However, due to reasons such as rapid population growth, urbanization, the development of industry and technology increased production and consumption needs have increased the pressure on natural areas even further. The idea of protecting natural areas has been manifested to eliminate the negative consequences of this pressure and many countries have established conservation areas. National parks are among the most prominent protected areas. In addition to being areas in which natural and cultural resources are protected national parks are venues with a concentration of tourism and recreational activities. Within this context the objective of the study is to manifest the development of national parks in Isparta province which is a prominent conservation area in Turkey as well as assess the approaches of visitors to the positive-negative impacts of tourism and recreational activities in national parks and contribute to the sustainable use of national parks. A survey has been applied to the visitors to the national park area in line with the motivation of this study. The views of the visitors to the national parks regarding their assessment of the tourism and recreational activities, whether they visited these venues deliberately and their approaches in terms of protection were assessed. Out of 550 surveys applied to participants, 547 were found appropriate for statistical analyses. The acquired analyses were interpreted according to Chi Square test and Z-ratio Test analysis. The results of the survey revealed that overall visitors to national park areas had a positive approach regarding tourism and recreational activities. However, visitors manifested a view in favor of more sensitivity regarding the protection of national park areas.

Keywords: National Parks, Tourism and Recreation Activities, Sustainability, Isparta.

Giriş

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana doğal kaynakları sürekli kullanmıştır. İnsan etkisinin doğal kaynaklar üzerindeki etkisinin giderek artmaya başlaması ile birlikte bu kaynaklar hızla tükenmeye başlamıştır. Ormanlık alanların tahrip edilmesi, endüstriyel atıkların doğaya salınması, sulak alanların kurutulması, erozyonun artması, ortalama sıcaklığın yükselmesi ve bitki ve hayvan neslinin tüketilmesi, bu sürece örnek olarak gösterilebilir. Bu sürecin daha çok hız kazandığı son yüzyılda insanoğlu, parçası olduğu doğayı değişik amaçlarla koruma içinde olmuş ve bu doğrultuda korumacı yapılar, yaklaşımlar ve teknikler gibi çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır¹. Diğer bir deyişle günümüzde en önemli gereksinimlerden biri haline gelen doğa koruma hareketi; toplumların, doğal çevreye olan tahribatların çok büyük boyutlara gelmesini fark etmeleri ve ortak bir paydada bu soruna çözüm bulmak istemeleri sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu durum doğa korumaya yönelik çabaları artırmış ve tüm dünya çapında korunan alan sistemleri oluşturulmuştur.

Korunan alanların dünya çapında artması ile birlikte bu alanların devamlılığını sağlamaya yönelik uygulamalar da hız kazanmıştır. Bu amaçla farklı kurum ve kuruluşlar tarafından korunan alanlarla ilgili koruma stratejileri geliştirilmiş ve dünyada bu alanların korunmasına yönelik örgütlenmeler de artmıştır. 1948 yılında Birleşmiş Milletlerin bir organı olan UNESCO'nun girişimi ile milli parklar ve doğa koruma hareketinin uluslararası düzeyde gelişmesi ve tartışılması amacıyla “*Uluslararası Doğa Koruma Birliği*” (International Union for the Protection of Nature-IUPN) kurulmuştur. Birlik; doğal çevreyi, yaban hayatını ve biyolojik çeşitliliği korumak amacıyla kurulmuş, uluslararası bir örgüttür. Daha sonra “Uluslararası Doğa Koruma ve Doğal Hayatı Koruma Birliği (IUCN)” olarak değişen birliğin adı, 1990 yılında ise “*Dünya Koruma*

---

¹ Ertan Düzgüneş, *Altındere Vadisi Milli Parkı (Trabzon)'nda Koruma Değeri ile Turizm Potansiyelinin Saptanmasına Yönelik Bir Yöntem Yaklaşımı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Trabzon, 2009.

Birliği” (The World Conservation Union) olarak deđiştirilmiştir².

Dünya Koruma Birliği, doğa korumanın genel amaçlarını; bilimsel araştırma, yaban hayatının korunması, türlerin ve genetik çeşitliliğin korunması, çevrenin korunması, doğal ve kültürel özelliklerin korunması, turizm ve rekreasyon, eğitim, doğal ekosistemdeki kaynakların sürdürülebilir kullanımı, kültürel ve yerel özelliklerin korunması şeklinde özetlemektedir³.

Bununla birlikte dünya çapında korunan alanlar Dünya Koruma Birliği (IUCN)’nin oluşturduğu koruma kategorilerine göre sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma korunan alanların özelliklerine göre değişmektedir. Korunan alan sistemlerinin başında Milli Parklar, Tabiatı Koruma Alanları, Tabiat Anıtları, Tabiat Parkları gelmektedir.

Bu kategori sistemleri içerisinde milli parklar, “doğa koruma”nın temelini oluşturmasının yanında⁴, turizm ve rekresyonel faaliyetlere imkân sağlamasından dolayı ayrı bir önem taşımaktadır. Stadel’e göre milli parklar ekolojik ve peyzaj özellikleri insanlar tarafından önemli ölçüde değiştirilmemiş ve koruma altına alınmış alanlardır⁵.

Düzgüneş’in belirttiği üzere; dünya üzerinde ilan edilen korunan alanlardan özellikle milli parklar, sahip olduğu koruma statüsünün yanında, içinde barındırdığı rekreasyon zonları ile rekreatif ve turistik etkinliklere imkan vermektedir. Özellikle boş zamanların artması ve insanların şehirlerin sıkıcı hayatından kurtulmak istemeleri sonucunda milli parklar, turizm ve rekresyonel aktiviteler açısından sıkça kullanılan destinasyonlar haline gelmiştir⁶

Dünya Koruma Birliđi⁷ bir alanın **milli park** olabilmesi için üç temel niteliğe sahip olması gerekliliğini vurgulamaktadır:

- ✓ Alan doğal, kültürel veya rekresyonel kaynak değerleri açısından az bulunur nitelikte olmalıdır.
- ✓ Alanın korunmaya ihtiyacı olmalıdır.
- ✓ Alan korunabilir (korunmaya uygun-kaynak değerleri tahrip olmamış) olmalıdır.

Bu bağlamda dünya çapında gerekli kriterlere uygun pek çok alan milli park ilan edilmiştir. Milli parkların rekresyonel açıdan kullanılması ise 1800’lü yıllardan sonra

² İsmail Kervankıran-Adile Gül Eryılmaz, “Isparta ili Milli Parklarının Rekresyonel Faaliyetlerde Kullanımı”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 29, 2014, s. 81-110.

³ Kalemoni Jo Mulongoy-Stuart P. Chape, *Protected Areas and Biodiversity: an Overview of Key Issues*. Cambridge, UK: CBD Sekteriat, Montreal Canada and UNEP-WCMC, 2004.

⁴ Muzaffer Yücel-Deniz Babuş, “Doğa Korumanın Tarihçesi ve Türkiye’deki Gelişmeler”, *Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğu, DOA Dergisi*, S. 11, 2005, s. 151-175.

⁵ Christoph Stadel, “Divergence and Conflict, or Convergence and Harmony? Nature Conservation and Tourism Potential in Hobe Tauern National Park, Austria”, *Practicing Responsible Tourism: International Case Studies in Tourism Planning, Policy and Development*, Ed. L. Hamson-W. Husbands, John Wiley, NY, 1996, p. 445-471.

⁶ Düzgüneş, *a.g.e.*, s. 44.

⁷ IUCN, What is a Protected Area, <http://www.iucn.org> (12.09.2015).

ilk kez Amerika’da gerçekleşmiştir. 1 Mart 1872 tarihinde belirlenen 8.987 km²’lik alan ‘Yellowstone’ Milli Parkı ilan edilmiş, Yellowstone Yasası çıkarılmış ve bu alan halkın kullanımına açılmıştır⁸. Takip eden yıllarda dünyanın birçok ülkesinde doğal, kültürel ve rekreasyonel kaynak değeri taşıyan alanlar milli park ilan edilmiştir.

Ülkemizde ise milli park yaklaşımı 1950’li yıllarda ortaya çıkan bir kavramdır. 1958 yılında ilk milli park oluşumundan (Yozgat Çamlığı Milli Parkı) bu yana ülkemizde birçok doğal alan milli park ilan edilmiştir⁹. Günümüzde milli parkların sayısı 40’a ulaşmış olup, çoğu milli parkın turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde etkin olarak kullanıldığı görülmektedir.

Lascrain’a göre doğal alanlar ve özellikle yasal korunanlar; peyzajı, yaban hayatı ve florası, mevcut kültürel elemanları, dünya genelindeki turistler ve ülkenin insanları için çekicilik oluşturan mekânlardır¹⁰. Eagles vd, ise dünyada milli parkların ve korunan alanların pek çoğunun temelde ruhsal yenilenme ve rekreasyonel faaliyetlere imkân sağlamak için ilan edildiğini belirtmektedir¹¹.

Doğal alanlarda gerçekleştirilen rekreasyonel faaliyetlerin, son elli yıldır büyük oranda arttığı görülmektedir¹². Bu durumun sebepleri arasında insanların yoğun çalışma ortamından kurtulmak istemeleri ve buna bağlı olarak da doğal alanları tercih etmeleri gösterilebilir. Doğal çevreye duyarlı olan kent sakinleri için, korunan alanlarda yapılan turizm faaliyetleri cazip bir aktivite anlamına gelmektedir¹³. Bu bağlamda milli parkların kurulma amacının doğa koruma olmasının yanında, insan kullanımına izin vermesi yönüyle de özel alanlar olduğu söylenebilir.

Öztürk’ün belirttiği üzere milli parklar ve korunan alanlar, ekonominin güçlü üreteçleridir. Doğaya dayalı turizm ve rekreasyonel faaliyetler insanlara hem ekonomik fırsatlar sunabilir hem de park kaynaklarının korunmasını sağlayabilir. Parka yakın topluluklar ve parklar, park kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve korunmasına dayalı karşılıklı ilişkiden faydalanabilir¹⁴.

Bu durum milli parklardaki turizm ve rekreasyonel faaliyetler ile koruma-kullanma

⁸ Michael Brett, *The National Parks of America*. Singapore: Barron’s Educational Series, 2001.

⁹ Güney Çetinkaya, *Milli Parkların Bir Rekreasyon Alanı Olarak Düzenlenmesi ve Yönetilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Antalya, 2008.

¹⁰ H. Ceballos Lascrain, “Ecotourism As a Worldwide Phenomenon”, *The Ekotourism Society*, North Bennington, Ed. K. Lindberg-D. E. Hawkins, 1993, p. 12-14.

¹¹ Paul F.J Eagles-Stephan F. McCool-Christopher D. Haynes, *Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management*, Ed. Adrian Phillips, UK., 2002.

¹² David N. Cole, Peter B. Landres, “Threats to Wilderness Ecosystems: Impacts and Research Needs”, *Ecological Applications*, (6) 1, 1996, p. 168-184.

¹³ Kensuke Ishiwaka-Naoko Hachiya-Tetsuya Aikoh-Yasushi Shoji-Katsuhiro Nishinari-Akiko Satake, “A Decision Support Model for Traffic Congestion in Protected Areas: A Case Study of Shiretoko National Park”, *Tourism Management Perspectives*, Issue 8, 2013, s. 18-27.

¹⁴ Cihad Öztürk, *Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı’nın Koruma-Kullanım İlkeleri Yönünden İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Çanakkale, 2005.

ilkesinin dengeli bir şekilde yürütülmesine bağlıdır. Bu türlü mekânlar sürdürülebilir turizm ilkeleri doğrultusunda yönetildiği takdirde gerek milli parklara gelen ziyaretçilere, gerek park yönetimine, gerekse park sınırlarında yaşayan yöre halkına pek çok faydası bulunabilmektedir. Ancak bu mekânlardan bir yararlanma biçimi olan turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin plansız gerçekleştirilmesi durumunda var olan doğal kaynaklar büyük ölçüde zarar görecektir ve yenilenmesi çok uzun yıllar sürecektir.

Çalışma alanı olan Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları farklı doğal özellikleri nedeniyle koruma altına alınmış olup, her ikisi de Türkiye'nin önde gelen milli parklarından. Nitekim ülke genelinde bulunan koruma alanlarına bakıldığında pek çok milli parkın karşılaştığı problemlerin Isparta ili milli parklarında da yaşandığı görülmektedir. Özellikle turizm ve rekreasyonel faaliyetler açısından yüksek potansiyele sahip olan Isparta ili milli parklarının koruma ve kullanma ilkeleri doğrultusunda kullanımının sağlanması ve var olan olumsuz ekonomik, toplumsal ve çevresel etkilerin en aza indirgenmesi milli parkların sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Milli parkların sürdürülebilir kullanımı ve yönetimi açısından yerel halkın, sektör temsilcilerinin, yerel ve merkezi yönetimlerin görüşlerinin alınmasının yanında, önemli bir paydaş olan ziyaretçilerinde yaklaşımlarının alınması gerekir. Bu gerekçe ile çalışmada Isparta ili milli parklarına gelen ziyaretçilerin görüşleri ekseninde milli parklardaki turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin sürdürülebilirliği değerlendirilmiştir.

Literatür Taraması

Öncelikli amacı doğal ve kültürel değerleri korumak olan milli parklar, koruma işlevinin yanı sıra kırsal turizm faaliyetleri ve rekreasyonel kullanımlara imkân sağlaması açısından önemli destinasyonlardır. Bu yönüyle yerli ve yabancı literatürde milli parklara gelen ziyaretçilerin turizm ve rekreasyonel faaliyetlere yönelik yaklaşımlarını ele alan pek çok çalışma bulunmaktadır¹⁵.

¹⁵ Josaph Obua-D. M. Harding, "Visitor Characteristics and Attitudes Towards Kibale National Park, Uganda", *Tourism Management*, Vol. XVII, No. 7, 1996, p. 495-505; Cynthia L.M. Chin-Susan A. Moore-Tabatha J. Wallington-Ross K. Dowling, "Ecotourism in Bako National Park, Borneo; Visitors Perspectives on Environmental Impacts and Their Management", *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. VIII, No. 1, 2000, p. 20-35; Robert Manning, "Visitor Experience and Resource Protection: A Framework for Managing the Carrying Capacity of National Parks", *Journal of Park and Recreation Administration*, Vol. XIX, No. 1, 2001, p. 93-108; Chris Ryan-Libby Sterling, "Visitors to Litchfield National Park, Australia: A Typology Based on Behaviours", *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. IX, No. 1, 2001, p. 61-75; Michael Brody-Warren Tomkiewicz, "Park Visitors Understandings, Values and Beliefs Related to Their Experience at Midway Geyser Basin, Yellowstone National Park, USA", *International Journal of Science Education*, Vol. XXIV, No. 11, 2002, p. 1119-1141; Jinyang Deng-Shi Qiang-Gordon J. Walker-Yaoqi Zhang, "Assessment on and Perception of Visitor's Environmental Impacts of Nature Tourism: A Case Study of Zhangjiajie National Forest Park, China", *Journal Of Sustainable Tourism*, Vol. XI, No. 6, 2003, p. 529-548; Samuel Seongseop Kim-Choong-Ki Lee-David B. Klenosky, "The Influence of Push and Pull Factors at Korean National Parks", *Tourism Management*, S. 24, 2003, p.169-180; Kevin Hannam, "Tourism Management Issues in India's National Parks: An Analysis of the Rajiv Gandhi (Nagarahole) National Park", *Current Issues in Tourism*, Vol. VIII, No. 2-3, 2005, p. 165-180; Shih-Nan Hwang-Chuan Lee-Huei-Ju Chen, "The Relationship Among Tourists' Involvement, Place Attachment and Interpretation Satisfaction Taiwan's National Parks", *Tourism Management*,

Bu çalışmalardan Ryan ve Sterling yaptığı çalışmada Avustralya’da bulunan Litchfield Milli Parkı’na gelen ziyaretçilerin profillerini anlamaya yönelik anket uygulamış ve beş farklı türde ziyaretçi profilinin milli park alanında kümelenişini vurgulamıştır¹⁶. Kim vd, Kuzey Kore’de bulunan altı farklı milli parka gelen ziyaretçilere milli parkların çekici ve itici özelliklerini ve bu özelliklerin milli parklara olan etkilerini anlama amacı ile anket uygulamış, sonuç olarak farklı milli parklarda farklı itici ve çekici özelliklerin görüldüğünü ifade etmiştir¹⁷. Hwang vd, Tayvan milli parklarını ele aldığı çalışmasında, ziyaretçilere milli parklarla ilgili aidiyet ve

S. 26, 2005, p. 143-156; Füsün Erduran, “İlgaz Dağı Milli Parkı’nın Koruma ve Kullanım İlkeleri Açısından Turizm-Rekreasyon Potansiyelinin Saptanması”, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 37 (2), 2006, s. 225-233; Anatoli Togridou, Tasos Hovardas, John.D. Pantis, “Determinants of Visitor’s Willingness to Pay for the National Marine Park of Zakynthos, Greece”, *Ecological Economics*, S. 60, 2006, p. 308-319; Sebla Kabaş, Troya Tarihi Milli Parkı’nın Turizm ve Rekreasyon Potansiyelinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, 2007, Çanakkale; Dave. D. White, “An Interpretive Study of Yosemite National Park Visitor’s Perspectives Toward Alternative Transportation in Yosemite Valley”, *Environmental Management*, S. 39, 2007, p. 50-62; Jeffrey C. Hallo., Robert E. Manning, “Transportation and Recreation: A Case Study of Visitors Driving For Pleasure at Acadia National Park”, *Journal of Transport Geography*, S. 17, 2009 p. 491-499; Hasan Alkan, Mehmet Korkmaz, Ahmet Tolunay, “Assessment Of Primary Factors Causing Positive or Negative Local Perceptions on Protected Areas”, *Journal of Environmental Engineering and Landscape Management*, 17(1), 2009, s. 20-27; Hasan Alkan-Mehmet Korkmaz, Korunan Alanların Yönetiminde Yaşanan Sosyo-Ekonomik Odaklı Sorunlara İlişkin Bir Değerlendirme, *II. Ormanlıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi*, 19-21 Şubat Isparta, 2009; Hasan Alkan, “Negative Impact of Rural Settlements on Natural Resources in the Protected Areas: Kovada Lake National Park, Turkey”, *Journal of Environmental Biology*, 30 (3), 2009, p. 363-372; Hasan Alkan-Mehmet Korkmaz-David W. McGill-Mehmet Eker, “Conflicts in Benefits from Sustainable Natural Resource Management: Two Diverse Examples From Turkey”, *Journal of Environmental Biology*, S. 31, 2010, s. 87-96; Selçuk Sayan-Osman Karagüzel, “Problems of Outdoor Recreation: The Effect of Visitors Demographics on the Perceptions of Termessos National Park”, *Environmental Management*, Vol. XLV, Issues 6, 2010, s. 1257-1270; Nihat Zal-Zelia Brada, “Tourism in Protected Areas: Observations from Kuşçenneti National Park, Anatolia”, *An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, Vol. XXI, Number 1, 2010, s. 73-87; Arne Arnberger-Renate Eder-Brigitte Alex-Petra Sterl-Robert C. Burns, “Relationships Between National-park Affinity and Attitudes Towards Protected Area Management of Visitors to the Gesaeuse National Park, Austria”, *Forest Policy and Economics*, S. 19, 2012, p. 48-55; Gary Crilley-Delene Weber-Ross Taplin, “Predicting Visitor Satisfaction in Parks: Comparing the Value of Personal Benefit Attainment and Service Levels in Kakadu National Park, Australia”, *Visitor Studies*, 15 (2), 2012, p. 217-237; Emmanuel Acquah-Philip Dearden-Rick Rollins, “Nature-Based Tourism in Mole National Park, Ghana”, *African Geographical Review*, Vol. XXXV, No. 1, 2016, p. 53-69; Marco Scholtz-Martinette Kruger-Melville Saayman, “Determinants of Visitor Length of Stay at Three Coastal National Parks in South Africa”, *Journal of Ecotourism*, Vol. XIV, No. 1, 2015, p. 21-47; Martinette Kruger-Armand Viljoen-Melville Saayman, “Who Visits the Kruger National Park, And Why? Identifying Target Markets”, *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 2016, p. 1-29; Miisa Pietila-Nora Fagerholm, “Visitors Place-Based Evaluations of Unacceptable Tourism Impacts in Oulanka National Park, Finland”, *Tourism Geographies*, Vol. XVIII, No. 3, 2016, p. 258-279.

¹⁶ Chris Ryan-Libby Sterling, *a.g.e.*, s. 67.

¹⁷ Samuel Seongseop Kim-Choong-Ki Lee-David B. Klenosky, *a.g.e.*, s. 172.

memnuniyet düzeylerini ölçmeye yönelik anket uygulamış ve ziyaretçilerde Tayvan milli parkları ile ilgili aidiyet düzeyinden daha çok memnuniyet düzeyinin yüksek olduğunu belirtmiştir¹⁸.

Huang vd ise yaptığı çalışmada Çin'deki milli parkların kullanımları, fonksiyonları ve işlevlerine yönelik tutumlarını anlamak amacı ile gelen ziyaretçilere anket uygulamış ve ziyaretçilerin Çin milli parklarındaki turizm ve rekreasyonel faaliyetlere olumlu yaklaşımlarını belirtmiştir¹⁹. Arnberger vd, yaptığı çalışmada milli parklarla ilgili herhangi bir fikre sahip olmak için en önemli etkenlerden birinin ziyaretçiler olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda Arnberger yaptığı çalışmada Gesaeuse Milli Parkı'na gelen ziyaretçilere milli parkların çekiciliği ile korunan alan yönetimi arasındaki ilişkiyi ortaya koyma amacı ile anket uygulamış ve sonuç olarak ziyaretçilerin Gesaeuse Milli Parkı'nın çekicilik açısından yetersiz olduğunu düşündüklerini belirtmiştir²⁰.

Acquah vd, Gana'da bulunan Mole Milli Parkı'na gelen ziyaretçilere, milli parktaki doğaya dayalı turizm hakkında ne düşündüklerini öğrenmeye yönelik anket uygulamış ve ziyaretçilerin yüksek düzeyde milli parktaki doğa turizm faaliyetlerinden memnun olduklarını ifade etmiştir²¹. Kruger vd, Kruger Milli Parkı'nın pazarlama imkânlarına yönelik ziyaretçilere anket uygulamış ve ziyaretçilerin demografik özelliklerine göre milli parkın pazarlanmasında etkili olan faktörleri değerlendirmiştir²².

Konu ile ilgili ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında Erduran Ilgaz Dağı Milli Parkı'nın koruma-kullanma dengesi doğrultusunda turizm ve rekreasyonel potansiyelini belirleme amacı ile milli parka gelen ziyaretçilere anket uygulamış ve ziyaretçilerin bu mekânda turizm ve rekreasyonel faaliyetlere olumsuz yaklaştıklarını ve milli parkta sadece koruma faaliyetinin olması gerektiğini düşündüklerini belirtmiştir²³. Kabaş yılında yaptığı çalışmada Troya Tarihi Milli Parkı'nın turizm ve rekreasyon potansiyelini ortaya koymak amacı ile milli parka gelen yabancı ziyaretçilere anket uygulamıştır. Sonuç olarak Troya Tarihi Milli Parkı'nın yüksek bir kullanım potansiyeli olduğunu ancak bu potansiyelin çok az bir kısmının değerlendirildiğini ifade etmiştir²⁴. Sayan ve Karagüzel'in Termessos Milli Parkı'nı ele aldığı çalışmada milli parka gelen ziyaretçilerin demografik özelliklerine göre parka yönelik algı ve tutumlarının değişiklik gösterip göstermediğini ortaya koyma amacı ile anket uygulanmıştır. Çalışmada sonuç olarak; ziyaretçilerin cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, gelir durumu ve milliyetleri gibi farklı demografik özelliklere göre verdikleri cevapların değişiklik gösterdiği görülmüştür²⁵.

Sıvalıoğlu 2012 yılında Marmara Bölgesi'nde yer alan milli parklarda yaptığı çalışmasında milli park kullanıcılarının algısal değerlendirmelerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Buna göre; ziyaretçilerin genelinin milli parkların doğal çevre kalitesinden

¹⁸ Shiu-Nan Hwang-Chuan Lee-Huei-Ju Chen, *a.g.e.*, s. 147.

¹⁹ Yi Huang-Jinyang Deng-Jian Li-Yongde Zhong, *a.g.e.*, s. 69.

²⁰ Arne Arnberger-Renate Eder-Brigitte Alex-Petra Sterl, Robert C. Burns, *a.g.e.*, s. 51.

²¹ Emmanuel Acquah-Philip Dearden-Rick Rollins, *a.g.e.*, s. 60.

²² Martinette Kruger-Armand Viljoen-Melville Saayman, *a.g.e.*, s. 12.

²³ Erduran, *a.g.e.*, s. 228.

²⁴ Kabaş, *a.g.e.*, s. 112-120.

²⁵ Sayan-Karagüzel, *a.g.e.*, s. 1264-1266.

memnun olduklarını ve milli parklara bağlılıklarının fazla olduğunu ortaya koymuştur²⁶. Uzun vd Olimpos-Beydağları Milli Parkı'nın rekreasyon potansiyelini belirleme amacı ile ziyaretçilere anket yapmış ve ziyaretçilerin milli parkın alt ve üstyapı olanaklarının yetersiz bulduklarını vurgulamıştır²⁷.

Çalışma alanı olan Isparta ili milli parklarında turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin sürdürülebilirliğini ortaya koymak amacı ile daha önce gelen ziyaretçilere yönelik bir çalışma yapılmamıştır. Ancak Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkı'nın çevresel, yönetsel ve sosyo-ekonomik özelliklerini inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Alkan vd yaptığı çalışmada Kovada Gölü Milli Parkı sınırlarında yaşayan yerel halkla birebir görüşmeler yapmış ve yerel halkın milli parklarda var olan katı koruma kuralları nedeni ile duyduğu memnuniyetsizliği belirtmiştir²⁸. Alkan ve Korkmaz'ın yaptığı çalışmada ise korunan alanların yönetiminde yaşanan sosyo-ekonomik odaklı sorunlar Isparta ili milli parkları çerçevesinde anlatılmaya çalışılmış ve var olan problemleri çözmeye yönelik öneriler geliştirilmiştir²⁹. Alkan yaptığı çalışmada Kovada Gölü Milli Parkı'nın doğal kaynak değerlerinin insan kullanımları sonucunda olumsuz yönde etkilendiğini belirtmiş ve milli parktaki problemlerin koruma-kullanma dengesi doğrultusunda çözülmesi gerektiğine değinmiştir³⁰. Alkan vd diğer bir çalışmasında sürdürülebilir doğal kaynak yönetiminin yararları üzerine olan tartışmaları Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkı örneğinde ele almıştır. Çalışma yerel halkın alguları üzerine odaklanmış ve halkın faaliyetlerinin kısıtlanmasının bu alanların sürdürülebilir yönetimini zorlaştıracağını vurgulamıştır³¹.

Bunların dışında çalışma alanındaki milli parkların sürdürülebilir kullanımı ve korunmasına yönelik ziyaretçilerin görüşlerine yönelik herhangi bir çalışmanın olmaması, bu çalışmanın en önemli motivasyonunu oluşturmaktadır.

Dünya'da ve Türkiye'de Milli Parkların Sürdürülebilir Kullanımına Örnekler

Dünya genelinde milli parklar yoğun ziyaretçi akışının görüldüğü yerlerdir. Özellikle gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler; turizm gelirlerinin büyük bir kısmını milli parklardan elde etmektedir. Bu durum ülkelerin milli parklardan uzun dönemde yararlanmasını sağlamak amacıyla sürdürülebilir koruma ve kullanma politikalarını benimsemesini gerektirmiştir.

Örnek vermek gerekirse; Amerika'da bulunan Grand Canyon Milli Parkı bu milli parklardan biridir. Hazırlanan yönetim planlarının uygulanması ile milli parkın sürdürülebilir koruma ve kullanma dengesi sağlanmıştır. Bu yönetim planları yerel halk, yerel kabile ve özel şirketler gibi çoklu paydaş grubunun katılımı ile hazırlanmıştır. Milli parkın yönetim planlarında kaynak yönetimi, ziyaretçi kullanımı ve parkın genel gelişimi

²⁶ Sıvalıoğlu, *a.g.e.*, s. 110-130.

²⁷ Uzun-Bekiroğlu-Torunoğlu, *a.g.e.*, s. 318-319.

²⁸ Alkan-Korkmaz-Tolunay, *a.g.e.*, s. 20-27.

²⁹ Alkan-Korkmaz, *a.g.e.*, s. 17.

³⁰ Alkan, *a.g.e.*, s. 366-368.

³¹ Alkan-Korkmaz-McGill-Eker, *a.g.e.*, s. 87-96.

ve kalkınması gibi konular ele alınmıştır³². Milli parka gelen ziyaretçilerin turizm ve rekreasyon faaliyetlerini gerçekleştirmesi için ayrılan zonlar, ziyaretçilere eşsiz manzara keyfi sunmasının yanında değişik aktivitelerin yapılmasına olanak sağlamaktadır. Dünya Miras Listesi'nde de bulunan Grand Canyon sahip olduğu doğal çekiciliklerinden dolayı her yıl milyonlarca ziyaretçiyi buraya çekmektedir.

Avrupa'ya bakıldığında buradaki milli parkların daha farklı bir işleyişe sahip olduğu görülmektedir. İngiltere'de bulunan Peak District Milli Parkı bunun güzel bir örneğini oluşturmaktadır. Peak District Milli Parkı İngiltere'nin ilk milli parkı olup diğer ülkelerdeki milli parkların aksine, milli park sınırları içerisinde özel mülkiyete ait birçok arazi ve yapılar mevcuttur³³. Milli park yönetim planında yerel yönetim, turizm yetkilileri, yerel halk, merkezi yönetim, diğer ekonomik sektörler gibi paydaşlar bir arada hareket etmektedir³⁴. Bu durum milli parkın sürdürülebilir kullanımını kolaylaştırmakla birlikte hem yerel halk hem de ziyaretçiler için uygun bir ortam oluşturmaktadır.

Milli parkların sürdürülebilir kullanımına bir diğer örnek Kanada'da bulunan Banff Milli Parkı verilebilir. Banff Milli Parkı ülkenin ilk milli parkı olup, park yönetiminin yanında ziyaretçilere sunduğu rekreasyonel faaliyet imkânları ile milli parkların sürdürülebilir kullanımına güzel bir örnek teşkil etmektedir. Milli park için Kanada Milli Parklar Hareketi adı verilen yönetim planları hazırlanmıştır. Bu planlar hükümet-yerel halk işbirliği içerisinde hazırlanan ve her beş yılda revize edilen planlardır³⁵. Hazırlanan yönetim planının yürürlüğe girmesi ile birlikte Banff Milli Parkı'nda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Yapılan yatırımların yanında halk desteğinin de alınması milli parkın ziyaretçiler açısından önemli bir destinasyon haline gelmiştir.

Yukarıda da değinildiği gibi milli parkların sürdürülebilirliğinin sağlanması oldukça önemli bir konudur. Aksi takdirde bu alanlarda tafisi zor veya mümkün olmayan olumsuz etkilerin ortaya çıkması muhtemeldir. Buna en iyi örnek Kenya'da bulunan Tsavo West, Tsavo East, Maasai Mara, Amboseli ve Lake Nakuru Milli Parkları verilebilir. Kenya milli parkları 1990'lı yıllarda safari turizmi açısından Kenya için önemli bir turistik destinasyon iken 1990'lı yıllardan sonra bu durum olumsuz yönde değişerek, milli parklara gelen ziyaretçi sayısında önemli bir düşüş yaşanmıştır. Bunun en önemli sebebi sürdürülebilir olmayan kullanımlardan dolayı milli parklardaki doğal güzelliklerin giderek bozulmasıdır³⁶.

Koruma düşüncesinin ülkemizde batıya göre daha geç oluşmuş olmasına rağmen son

³² National Park Service, Grand Canyon National Park, www.nps.gov.tr, (15.06.2015).

³³ Cengiz Demir-Aydın Çevirgen, *Turizm ve Çevre Yönetimi*, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2006.

³⁴ İsmail Kervankıran-Adile Gül Eryılmaz, "Milli Parkların Sürdürülebilir Kullanımı ve Yönetim Planı Önerisi: Isparta İli Örneği", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 34, 2015, s. 173-190.

³⁵ A Management Plan for Banff National Park, A Banff National Park of Canada Management Plan, Parks Canada, 2010.

³⁶ John S. Akama-Damiannah Mukethe Kieti, "Measuring Tourist Satisfaction with Kenya's Wildlife Safari: A Case Study of Tsavo West National Park", *Tourism Management*, Vol. XXIV, Issue 1, 2003, p. 73-81.

zamanlarda bu alanda yapılan çalışmaların çoğalmasi ile birlikte milli parkların önemi giderek artmaya başlamıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında; şehirlerin stresinden sıkılan insanların milli park alanlarında yapabilecekleri etkinlik sayısının fazla olması ve turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin yine bu alanlarda yoğunlaşması etkili olmuştur. Oluşan yoğunluğun milli parkların kaynak değerlerine zarar vermemesi için yetkililer bu alanlarda sürdürülebilir kullanım metotlarını geliştirmeye çalışmışlardır.

Bu metotlardan biri Pan Parks adı verilen sertifikasyon sistemidir. PAN Parks kar amacı gütmeyen bir kuruluş olup amacı, Avrupa'nın olağanüstü doğal güzellikleri ile turizm arasında karşılıklı denge ve uyuma dayalı bir korunan alanlar ağı oluşturmak suretiyle kalitenin artırılmasını teşvik etmektir³⁷. PAN Parks sistemi, milli parklar ve turizm ilişkisini güçlendirerek milli park çevresinde yaşayanların ekonomik anlamda kalkınmasını hedefleyen, yabancı alanların korunması için Avrupa'daki milli parklar arasındaki eşgüdümü sağlamaya çalışan ve deneyimlerin paylaşılmasını amaçlayan bir sistemdir³⁸. Cutumisu Pan Parks sistemini; korunan alanlarda tehdit olarak görülen turizm ve rekreasyonel faaliyetleri farklı ilgi grupları ile işbirliği kurarak fırsata dönüştürmeyi hedefleyen bir araç olarak tanımlamaktadır³⁹.

2016 yılı sonu itibari ile Avrupa'da PAN Parks sertifikalı milli park sayısı 13'e ulaşmıştır. Bununla birlikte 2015 yılı itibari ile Avrupa'da Pan Parks sertifikasına başvuran 37 milli park bulunmaktadır. 15 milli park da bu sertifikayı almak için potansiyel aday olarak beklemektedir.

Türkiye'de ise ilk olarak 2012 yılında Bartın-Kastamonu sınırları içerisinde yer alan Küre Dağları Milli Parkı'na Pan Parks sertifikası verilmiştir. Pan Parks kriterleri doğrultusunda Küre Dağları Milli Parkı sahip olduğu kaynak değerleri sayesinde bu sertifikayı almaya hak kazanmıştır. Bu yönüyle Küre Dağları Milli Parkı Türkiye'deki diğer milli parklara örnek olması açısından önemlidir.

Milli parklar doğa koruma faaliyetlerini gerçekleştirmesi ve sürdürülebilir turizme uygulanabilirliği açısından en önemli doğal kaynak değerleri arasındadır. Ancak bu mekânların söz konusu işlevlerini gerçekleştirmesi deforme olmamış kaynakların varlığına bağlıdır. Diğer taraftan bu alanların turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde plansız kullanılması milli parkların doğal kaynaklarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum milli parkların korunması, kullanımı ve planlanmasında sürdürülebilir ilkelerin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Sürdürülebilir turizmin ekolojik sistemleri koruma, planlı çevre yönetimi, yöre halkının refahının sağlanması ve ekonomik anlamda kalkınması gibi hem yerel halkı düşünen hem de ziyaretçilerin koruma-kullanma dengesi doğrultusunda milli parklardan faydalanmasına imkan veren yaklaşımları milli parklardaki koruma politikaları ile özdeşleşmektedir. Dolayısı ile bu değişkenler milli parklarda sürdürülebilir turizmin hedeflenmesi, planlanması, yönetilmesi ve uygulanmasını daha kolay hale getirmektedir.

³⁷ İsmail Menteş-Sedat Kalem, *Pan Parks Raporu*, Ankara, 2003.

³⁸ Kervankıran-Eryılmaz, *a.g.e.*, s. 87.

³⁹ Nicoleta Cutumisu, *A Synergy Between Nature Conservation and Development Report*, Wageningen University, Netherlands, 2003.

Bu sayede milli parklarda, hem korumaya yönelik farklı yaklaşımların uygulanmasına, hem de turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin daha sürdürülebilir bir şekilde yürütülmesine imkân sağlamaktadır.

Isparta İli Turizmi

Isparta ili, ülkemizin Akdeniz Bölgesi'nin Antalya Bölümü'nün kuzeyinde Göller Yöresi'nin merkezinde yer almaktadır. 30° 20' ve 31° 33' doğu boylamları ile 37° 18' 38° 30' kuzey enlemleri arasında bulunan il, kuzey ve batıdan Afyonkarahisar ilinin; Sultandağı, Çay, Şuhut, Dinar ve Başmakçı ilçeleri, kuzeydoğu, doğu ve güneydoğudan Konya ilinin; Akşehir, Doğanhisar, Beyşehir ve Hüyük ilçeleri, güneyden Antalya ilinin; Serik ve Manavgat ilçeleri, batı ve güneybatıdan ise Burdur ilinin; Merkez, Ağlasun ve Bucak ilçeleri ile çevrilidir. 8933 km² yüzölçümüne sahip Isparta ilinde, 13 ilçesi bulunmaktadır⁴⁰.

Akdeniz Bölgesi'nin Batı Toros'lar bölümünde kalan Isparta ili, Eğirdir, Burdur ve Beyşehir gölleri gibi büyük göl çanakları yanında ormanları, dağları, bitki örtüsü, yaban hayatı, mağaraları ve yaylaları ile eşsiz güzelliklere sahiptir. Ülkemizin önemli turizm bölgeleri olan Akdeniz ve Ege bölgelerine yakın oluşu ve bu bölgelerden Orta Anadolu turizm merkezlerine bağlantı güzergâhı üzerinde bulunması ilin turizm gelişimi açısından avantajlarını oluşturur. Ayrıca çok çeşitli tarih öncesi medeniyetleri bünyesinde barındırması, inanç turizmi açısından çekim alanlarına sahip olması gibi özellikleri nedeniyle Isparta ili iç ve dış turizm açısından önemli bir konuma sahiptir⁴¹. Çalışma sahasının sahip olduğu doğal ve kültürel çekim unsurları, ilin turizminin önemli turizm potansiyelini oluşturmakla birlikte ilde yapılan alternatif turizm türlerinin çeşitliliğine de sebep olmuştur.

Bu bağlamda Isparta ilinde; göl turizmi, kış turizmi, doğa turizmi, av turizmi, yayla turizmi, kültür turizmi, inanç turizmi, mağara turizmi, gül turizmi gibi alternatif turizm türleri yoğun şekilde gerçekleştirilmektedir. Yapılan turizm faaliyetlerine bağlı olarak ilde pek çok turizm işletmesi bulunmaktadır. Bu işletmelerin en önemlileri konaklama işletmeleridir.

Isparta ilinde de konaklama işletmelerinin en önemlilerini oteller oluşturmakta ve ilde yer alan otellerin büyük bir çoğunluğu il merkezinde, Davraz Dağı Kayak Merkezi'nde ve Eğirdir Gölü çevresinde yoğunlaşmaktadır.

Isparta ili Turizm Yatırım ve Turizm İşletme Belgeli tesislere bakıldığında Turizm İşletme Belgeli tesis sayısında genelde artışın olduğu görülmektedir. 2000 yılında 9 olan tesis sayısı, 2015'te 12'ye yükselmiştir. 2000 yılında 672 olan yatak sayısının ise 2015'de 1.246'ya ulaştığı görülmektedir (Tablo 1).

Turizm merkezlerinde konaklayan ve geceleleyen kişi sayıları, bölgedeki turizmin geleceği hakkında bilgi vermesi dolayısı ile önemlidir. Turizm merkezleri ne kadar çok

⁴⁰ Kadir Temurçin, *Geçmişten Günümüze Isparta-Isparta İlinin Coğrafi Özellikleri*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay, Ankara, 2009.

⁴¹ Atıla Gül-Oğuzhan Özaltın, "Isparta ve Orienteering", *Gül Çevrem Dergisi*, Isparta Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, S. 4, Isparta, 2008.

ziyaret edilirse, ekonomik getirisi de o kadar fazla olmaktadır. Bununla birlikte işletmelerin doluluk oranları ve işletmelerde ortalama kalış süreleri, ziyaretçilerin memnuniyet derecelerini göstermektedir⁴².

Tablo 1: Isparta İlinin Turizm Yatırım ve İşletme Belgeli Tesis Sayısı, Oda Sayısı, Yatak Sayısı.

Yıllar	Turizm Yatırım Belgeli			Turizm İşletme Belgeli		
	Tesis Sayısı	Oda	Yatak	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak
2000	4	137	242	9	341	672
2002	2	64	94	11	431	850
2004	4	185	444	10	413	815
2006	3	454	905	10	477	972
2008	3	454	905	10	477	972
2010	4	387	762	11	516	1.046
2012	1	160	320	12	691	1.387
2014	3	236	472	11	582	1.183
2015	5	320	644	12	619	1.246

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve TÜİK, 2016.

Tablo 2: Isparta İlinin 2000 ve 2015 Yılları Arası Turizm İşletme Belgeli Tesislerde Konaklama, Geceleme Sayısı, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranı.

Yıllar	Konaklama Sayısı			Geceleme Sayısı			Ort. Kalış Süresi	Doluluk Oranı (%)
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam		
2000	3.822	58.706	62.528	5.038	77.363	82.401	1,3	33,5
2002	7.721	60.125	67.846	9.125	82.439	91.564	1,3	29,9
2004	6.221	51.624	57.845	7.776	69.463	77.229	1,3	25,27
2006	4.636	85.343	89.979	5.758	101.534	107.292	1,2	35,76
2008	6.442	83.467	89.909	8.692	112.634	121.326	1,3	34,1
2010	8.046	85.828	93.874	16.458	114.343	130.801	1,4	36,17
2012	4.401	98.526	102.927	8.164	142.500	150.664	1,5	33,66
2014	5.970	98.626	104.596	9.730	150.542	160.272	1,5	35,4
2015	4.734	110.113	114.847	8.650	164.470	173.120	1,5	38,38

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve TÜİK, 2016.

Isparta ilinin talep durumuna bakıldığında, 2000-2015 yılları arası genelde bir artışın olduğu görülmekle birlikte talebin büyük bölümünü yerli turistler oluşturmaktadır. 2000'de 62.528 kişi olan toplam konaklama sayısı, 2015'de 114.847'ye yükselmiştir. Toplam konaklama sayısı içerisinde yabancı turist talebinin yaklaşık %4 olduğu, ayrıca geçen 16 yıllık süreçte de yabancı turizm talebinin çok fazla değişmediği görülmektedir.

Buna karşılık yerli turist sayısında ise neredeyse her yıl düzenli bir artış söz konusudur. Bu açıdan ilde yabancı turist akışını sağlayacak turizm politikalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun yanında ilde yapılabilecek turizm türlerinin

⁴² İsmail Kervankıran, *Afyonkarahisar İlinin Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi*, Afyonkarahisar: Kocatepe Akademi Yayınları, 2013. s. 219.

çeşitlendirilmesi, ilin turizm potansiyeline önemli bir katkı sağlayacaktır. Isparta ili alternatif turizm türleri yönünden önemli kaynak değerlerine sahiptir. Bu kaynak değerlerinin turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde kullanılabilmesi yerel ve özel sektör kuruluşlarının yapacağı etkili plan ve projeler ile mümkündür. Ayrıca Türkiye'nin pek çok şehrinde görülen nitelikli turizm tesislerinin eksikliği Isparta ilinde de mevcuttur. Özellikle doğa turizminin gerçekleştirildiği kırsal alanlarda bu problem daha fazladır. Dolayısı ile ilin turizm çekiciliklerinin artırılması için nitelikli turizm tesislerinin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun yanında herhangi bir yerde turizmin büyük ölçüde gelişmesi o yeri tanıtmak için yapılan reklam ve tanıtımlarla mümkündür. Isparta ilinde de turizm potansiyelini arttırmak için ilin sahip olduğu doğal ve kültürel kaynak değerlerinin tanıtımının yapılması gerekmektedir.

Isparta İli Milli Parkları

Çalışma alanı olan Isparta ilinde iki adet milli park bulunmaktadır. Bunlardan Kovada Gölü Milli Parkı, Eğirdir ilçesi Kırıntı köyü yakınlarında olup milli park, doğal görünümü, sularının berraklığı ve balıklarıyla önemli bir rekreasyon alanıdır. Göl ve çevresi zengin bitki örtüsü, yabani ördekler ve diğer av hayvanlarının yaşam alanıdır. Bu özellikleri nedeniyle Kovada Gölü ve çevresi (6.534 ha.) Bakanlar Kurulu kararıyla 03.11.1970 tarihinde Milli Park ilân edilmiştir. Milli park, çam ormanları arasında doğal güzellikleriyle gününbirlik rekreasyon alanı olarak kullanılabilmesi gibi çadır ve karavan turizmi için de çok uygun koşullara sahiptir. Beyşehir gölünün 4 km. kuzeyinde bulunan Kızıldağ Milli Parkı ise, gölden esen rüzgârların Bebik vadisiyle Yertutan mevkiinden geçerek Milli Parka ulaşması ile özellikle göğüs hastalıkları çeken kişiler için tedavi yeri durumundadır⁴³.

Kızıldağ Milli Parkı

Isparta-Konya karayolu üzerinde olan ve Şarkikaraağaç-Yenişarbademli ilçesi sınırlarında bulunan Kızıldağ Milli Parkı, ilk olarak 09.05.1969 tarihinde, 2.316 hektar büyüklüğünde "mavi sedir ormanı" olarak da bilinen Kızıldağ çevresinin milli park ilan edilmesi ile oluşturulmuştur. 11.01.1993 tarihinde Türkiye'nin en büyük tatlı su gölü olan Beyşehir Gölü'nü içine alacak şekilde alan genişletilerek⁴⁴ 59.400 hektara çıkarılmıştır. Günümüzde Kızıldağ Milli Parkı, alan genişliği bakımından Türkiye'deki milli parklar içerisinde üçüncü sırada yer alır. Kızıldağ Milli Parkı sınırları içerisinde iki ilçe (Şarkikaraağaç-Yenişarbademli) ve 13 köy yerleşimi (Gölkonak, Gedikli, Sarıkabalı, Belceğiz, Armutlu, Karayaka, Kıyakdede, Yassibel, Beyköy, Çeltek, Yeniköy, Çaltı, Fakılar) bulunur⁴⁵.

Milli parkın orman ağaçlarını başta Toros sediri, Anadolu karaçamı, Toros göknarı, titrek kavak, ardıç, meşe ve ihlamur oluşturmaktadır. Karaçam, milli park sınırları içerisinde en geniş alanı kaplamaktadır. Dedegöl Dağı'nın eteklerinde yoğun olarak

⁴³ Kadir Temurçin, *Isparta İli Ekonomik Coğrafyası*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Ankara, 2004.

⁴⁴ Mehmet Korkmaz, "Orman Kaynaklarında Doğa Turizmi Etkinliklerinin Ekonomik Çözümlemeleri", *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, S. 2, 2001, s. 111-134.

⁴⁵ Kervankiran-Eryılmaz, a.g.e., s. 97.

bulunmakta, Kızıldağ'a doğru azalarak karışıma girerek ormanlar kurmaktadır. Karaçam ormanlarının dışında en önemli orman türü Toros sediridir. Sedir ormanları, Kızıldağ Milli Parkı'nda Kızıldağ ve özellikle Küçüksivri Tepe üzerinde yoğunlaşmaktadır ve bu tepeyi tamamen örtmektedir. Milli Park içerisinde genel olarak 1100 metreden başlayarak 1800 metrelere kadar çıkmaktadır⁴⁶.

Her ne kadar milli park zengin bir bitki çeşitliliğine sahip olsa da parkın esas önemli özelliğini endemik bir tür olmasının yanında bol oksijen sağlayan ve bu nedenle her yıl pek çok ziyaretçiyi bu alana çeken sedir ormanlarının varlığı oluşturmaktadır. Sedir ormanlarının oluşturduğu bol oksijenin varlığı özellikle astım hastaları tarafından milli parkın tercih edilmesine neden olmuştur. Korkmaz milli parkın temiz havasının gününbirlik ziyaretlerin yanında, konaklamalı etkinliklerin de yaygın şekilde yapılmasına sebep olduğunu belirtmekle birlikte kullanım alanı içerisinde ziyaretçilerin gecelemlerine yönelik bungalov, ahşap prefabrik yapılar, çadır ve karavan ile konaklama imkânlarının bulunduğunu vurgulamaktadır⁴⁷.

Milli park içerisinde şu an itibarıyla 5 adet bungalov ev bulunmaktadır. Prefabrik yapıların ise sayısı daha fazladır. Ancak konaklama için bu sayıdaki yapı yeterli değildir. Bungalov evlerin rezervasyonu kışın yaptırılmakla birlikte, yaz aylarında bu evler tamamen dolmaktadır. Bununla birlikte milli park alanında sağlık nedeni ile gelen ziyaretçilerin konaklayabileceği çadırlı kamp alanı mevcuttur. Özellikle yaz aylarında bu alan tamamen dolmaktadır.

Kızıldağ Milli parkı, çevre yerleşim yerlerinden gününbirlik ziyaretçiler tarafından sıkça ziyaret edilen mekânlardan biridir. Bu ziyaretçiler arasında rekreasyonel amaçlı gelenlerin yanında bilimsel ve spor amaçlı gelenler de vardır. Rekreasyonel amaçlı gelenler özellikle hafta sonları piknik yapmaya gelmektedir⁴⁸. Piknik yapmaya gelenlerin büyük bir çoğunluğunu Şarkikaraağaç ilçesi ve Konya ilinden gelen ziyaretçiler oluşturmaktadır.

Kızıldağ Milli Parkı, sahip olduğu çekicilikleri ile turizm ve rekreasyonel faaliyetler açısından oldukça yüksek bir potansiyele sahiptir. Nitekim milli park sahasında bu faaliyetlerle ilgili son yıllarda yapılan alt ve üstyapı çalışmalarının sayısı artmaktadır. Bu duruma güzel bir örnek Doğa Koruma ve Milli Parklar VI. Bölge Müdürlüğü'nün Dedegöl Dağı ve Beyşehir Gölü'nün bir kısmını Kızıldağ Milli Parkı sınırlarına dâhil etmek için bir proje geliştirmesi verilebilir. Projenin gerçekleşmesi durumunda milli park sahasında doğa turizminin yanında dağ ve göl turizminin de geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Kovada Gölü Milli Parkı

Büyük bölümü Eğirdir ilçesi, bir bölümü ise Sütçüler ilçesi sınırları içerisinde kalan

⁴⁶ Korkmaz, *a.g.e.*, s. 111-134; Ayhan Akyol-Ahmet Tolunay, "Yenişarbademli (Isparta) İlçesinin Ekoturizm Potansiyeli ve Gelişiminin Sürdürülebilirliği Üzerine Değerlendirmeler", *II. Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu*, 20-22 Eylül 2012, Aksaray Üniversitesi, Aksaray, 2012

⁴⁷ Korkmaz, *a.g.e.*, s. 111-134.

⁴⁸ Temurçin, *a.g.e.*, s. 296.

Kovada Gölü ve çevresi, 03.11.1970 yılında milli park ilan edilmiştir. 790 hektarlık kısmı karstik göl yüzeyi olup, toplam alanı 6.534 hektar olan milli park alanı içinde Kırıntı Köyü'nün tamamı, Yukarı Gökdere köyünün bir kısmı, Yuvalı Köyü Bahçıvanlar Mahallesi, Alisarıncı ve Zamkadın mezarları, Akbelenli Köyü Denizaltı Mahallesi ve Karadiken Köyü Yeni Mahallesi bulunmaktadır. 1992 yılında Kovada Gölü ve çevresi, 1626 hektar büyüklüğünde bir alan, 1. Derece Doğal Sit Alanı ilan edilmiştir⁴⁹. Temurçin'e göre milli park, görünümü, sularının berraklığı ve balıklarıyla önemli bir rekreasyon alanıdır. Kovada Gölü Milli Park'ı, çam ormanları arasında doğal güzellikleriyle gününbirlik piknik alanı olarak kullanılabilirdiği gibi çadır ve karavan turizmi için de çok uygun koşullara sahiptir⁵⁰.

Milli park alanında üç ayrı hat olmak üzere 8.000 metre yürüyüş parkuru bulunmaktadır. Toplam 3.000 metrelik iki ayrı parkur, Kovada Gölü manzaralı en yakın hâkim tepelere çıkmaktadır. 5.000 metrelik diğer parkurun küçük koyu dolaşan bölümü kısa mesafeli, büyük koyu dolaşan bölümü ise uzun mesafeli bir parkur olarak hazırlanmıştır. Bu bölümde alana gelen yerli ve yabancı ziyaretçinin özel durumlarına ve zamanlarına göre keyifli bir doğa yürüyüşü yapmalarına imkân tanınmaktadır. Küçük parkurdaki ahşap iskelede göl manzarası izlenirken, büyük parkurda ise hem orman, hem de göl manzarası seyir kulesinden izlenebilmektedir. Manzara seyir kulesine çıkan ziyaretçiler, göle bakan yamaçlardaki orman ve göl ekosistemini gözlemleyebilir. Özellikle parkur boyunca mevcut orman ekosistemi ve alt flora çeşitliliğinin yanında, yüzyıllardır yaşayan anıt niteliğindeki çınar ağaçları görülmektedir. Yürüyüş parkurlarının tamamında İngilizce ve Türkçe olarak hazırlanmış yönlendirme ve bilgilendirme tabelaları ile Latince ve Türkçe olarak hazırlanmış bitki tanıtım tabelaları bulunmaktadır⁵¹.

Bunun yanı sıra 2015 yılında yapımı tamamlanan ve milli parkın sahip olduğu kaynak değerleri sayılan çeşitli türde bitki ve hayvanların yer aldığı, küçük bir sergi haline getirilen Kovada Gölü Milli Parkı Ziyaretçi Tanıtım Merkezi ziyaretçilere açık hale getirilmiştir. Ziyaretçi Tanıtım Merkezi'nde interaktif salon, Doğa Müzesi'nin yanı sıra 60 öğrenci kapasiteli Eğitim Salonu yapılmış olup, çocuklara burada doğa eğitimi verilmesi hedeflenmektedir⁵².

Kovada Gölü Milli Parkı'na gelen ziyaretçiler çoğunlukla doğayı keşfetme amacı ile trekking (doğa yürüyüşü) gerçekleştirmektedir Bunun yanında milli park alanı içerisinde, ziyaretçilerin gününbirlik ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bunlar arasında giriş kontrol ünitesi, bekçi evi, WC, çeşme, ahşap piknik masaları, ahşap iskele, satış büfesi, çocuk oyun parkı, yağmur barınağı,

⁴⁹ Kervankıran-Eryılmaz, *a.g.e.*, s. 102; Isparta Valiliği, 2014 Yılı Isparta İli Çevre Durum Raporu, 2015.

⁵⁰ Temurçin, *a.g.e.*, s. 295.

⁵¹ Doğa Koruma ve Milli Parklar VI. Şube Müdürlüğü, Isparta İli Tabiat Turizmi Uygulama Eylem Planı 2016-2019, 2016.

⁵² Yeni Gölcük, "Türkiye'nin Oksijen Deposu Kızıldağ", *Yeni Ün Dergisi*, Safa Matbaacılık, S. 27, 2016.

manzara seyir kulesi, otopark ve yürüyüş parkurları bulunmaktadır⁵³. Önceki yıllarda giriş kontrol ünitesi ve bekçi evi faal durumda değilken günümüzde faaliyet göstermektedir. Her ne kadar milli park alanına gelen ziyaretçilerin hoşça vakit geçirebileceği pek çok unsur bulunsu da parkın en önemli çekiciliğini Kovada Gölü oluşturmaktadır.

Alkan ve Korkmaz'a göre milli parkın en önemli kaynak değerinin Kovada Gölü olduğunun kabul edilmesine rağmen; en fazla tahrip olan doğal kaynağın da göl olmasıdır. Orman kaynaklarına yönelik ise sıkı bir koruma hâkimdir. Hâlbuki bu yöre söz konusu ormanlara bu denli sahip olmasaydı da gölün eşsiz güzelliği nedeniyle milli park olabilirdi. Ancak göl olmasaydı bu alanın milli park ilan edilmesinin bir anlamı olmazdı. Zira, yöredeki karasal ekosistemlerde yer alan flora ve fauna yapısına Türkiye'nin bir çok yöresinde rastlamak mümkündür⁵⁴.

Doğa Koruma ve Milli Parklar VI. Bölge Müdürlüğü, Kovada Gölü Milli Parkı'nın en önemli doğal kaynağı olan göl çevresini rekreasyonel faaliyetlere kazandırma amacı ile birtakım çalışmalar yapmaktadır. Bu konuda ilk adımı, milli parkın yürüyüş parkurlarının tamamlanması ve göl üzerinden geçen ahşap bir köprünün yapımı oluşturmaktadır. Bu proje iki yıllık süreyi kapsamakla birlikte projenin 2018 yılında bitirilmesi hedeflenmektedir. Bunun yanında proje içerisinde milli park ile ilgili bilgilendirme, uyarı-ikaz ve yönlendirme tabelalarının tekrar hazırlanıp uygulanması ile mevcut iskele ve kulenin bakım ve onarımının yapılması da söz konusudur⁵⁵.

Kovada Gölü Milli Parkı, açık hava rekreasyon faaliyetleri bakımından önemli bir mekândır. Turizm ve rekreasyonel aktivitelerin milli parklarda yoğunlaşması, bu mekânların ileriki yıllarda kırsal turizm açısından da önemli bir faaliyet alanı olabileceğini göstermektedir.

Ancak, hedeflenen proje ve çalışmaların sürdürülebilir turizm politikaları bağlamında yapılması gerekmektedir. Milli park alanında taşıma kapasitesinin herhangi bir şekilde aşılması, var olan kaynak değerlerine geri döndürülemez zararlar verebilir. Bu olası durumun önüne geçebilmek için; yapılan planlamaların milli parkların lehine mi yoksa aleyhine mi olabileceği öngörülmeye çalışılarak, ortaya çıkabilecek sonuçlar iyi bir şekilde analiz edilmelidir.

Milli parklarda hedeflenen planlamaların sürdürülebilir turizm kriterleri doğrultusunda düzenlenmesi birtakım ön çalışmaların yapılması ile mümkündür. Milli parkların yönetim planlarının oluşturulması, uzun dönemli gelişme planlarının hazırlanması, zonlama sisteminin yapılması, çoklu paydaş grubu olan yerel halkın, yerel yönetim ve ziyaretçilerin görüşlerinin alınması yapılabilecek çalışmalara örnek gösterilebilir. Bu çalışmada ise Isparta ili milli parklarının sürdürülebilirliği ve turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde kullanımını anlamaya yönelik milli parklara gelen ziyaretçilerin görüşlerine başvurulmuştur.

⁵³ Kervankıran-Eryılmaz, *a.g.e.*, s. 102.

⁵⁴ Alkan-Korkmaz, *a.g.e.*, s. 19.

⁵⁵ Isparta İli Tabiat Turizmi Uygulama Eylem Planı 2016-2019, 2016.

Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı; Isparta ili milli parklarının gelişimi, milli parklardaki turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin mevcut durumu, sürdürülebilirliği, olumlu-olumsuz etkileri ve ildeki milli parklardaki turizm ve rekreasyonel faaliyetlere ziyaretçilerin yaklaşımlarını değerlendirmektedir. Bu amaç doğrultusunda milli park alanına gelen ziyaretçilere anket uygulanmıştır. Ankette milli parklara gelen ziyaretçilerin bu alanlarda turizm ve rekreasyonel faaliyetleri nasıl değerlendirdiği, bu mekânlara bilinçli olarak gelip gelmedikleri ve koruma konusundaki düşünceleri anlaşılmalı çalışılmıştır. Katılımcılara uygulanan 550 anketin 547 adedi istatistiksel analizlere uygun görülmüştür. Elde edilen veriler SPSS 20 programı aracılığıyla frekans analizleri, Ki Kare testi ve Z Oran testine göre yorumlanmıştır.

Bulgular

Çalışma konusu olan Isparta ili milli parkları, doğa turizmi ve açık hava rekreasyon faaliyetlerinin artması sonucunda gerek Isparta ve ilçeleri gerekse çevre illerden pek çok ziyaretçi tarafından tercih edilen mekânlar haline gelmiştir. Çalışmada milli parklara gelen ziyaretçilerin parka olan bakış açılarını anlamaya yönelik farklı nitelikte sorulardan oluşan anket formu geliştirilmiştir. Hazırlanan anket formu 3 bölümden oluşmuştur. Anketin birinci bölümünde katılımcıların cinsiyet, yaş, öğrenim düzeyi, medeni durumu, meslek grubu gibi demografik bilgilerini ölçmeye yönelik sorular sorulmuştur. Anketin ikinci bölümünde Isparta ili milli parklarına gelen ziyaretçilerin bu mekânlara bilinçli olarak gelip gelmediklerini ölçmeye yönelik sorular sorulmuştur. Anketin üçüncü bölümünde ise “1: Kesinlikle Katılmıyorum”-“2: Katılmıyorum”-“3: Kararsızım”-“ 4: Katılıyorum”-“5: Kesinlikle Katılmıyorum” sıra düzeni ile beşli “Likert” ölçeği türünde hazırlanan sorular ile katılımcıların milli parklara yönelik algı ve tutumlarını ölçmeye yönelik sorular sorulmuştur.

Tablo 3’te katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Ankete katılan bireylerin cinsiyet oranlarına bakıldığında kadın ve erkek oranının birbirine yakın değerlerde oldukları görülmektedir. Tablo 3’e göre katılımcıların %51,9’unu erkekler, %48,1’ini kadınlar oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş durumlarına bakıldığında ise en fazla katılımın %29,3 ile 20-30 yaş arasında olduğu görülmektedir. Bu durum doğa turizmi ve açık hava rekreasyon faaliyetlere genç nüfusun daha fazla ilgili olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte katılımcıların %72,9’u evli, %26,1’i ise bekârdır.

Turizm ve rekreasyonel faaliyetlere katılmak için önemli değişkenler niteliğinde olan öğrenim düzeyi, gelir durumu, meslek grubuna bakıldığında ankete katılan bireylerin büyük bir kısmının %32,7 üniversite mezunu, %24,9’unun ilköğretim, %24,7’sinin lise ve %7,7’sinin lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Ankete katılan bireylerin %31,6’sının aylık geliri 3001 TL üstü, %29,3’ünün aylık geliri 2000-3000 TL, %25,6’sının ise 1001-2000 TL arasında değişmektedir. Bu durum gelir seviyesi daha yüksek olan bireylerin turizm ve rekreasyonel faaliyetlere daha fazla katılım sağladığını göstermektedir. Aynı şekilde katılımcıların meslek gruplarına bakıldığında %33,6’sının memur, %16,5’inin ev hanımı, %14,8’inin ise öğrenci olduğu görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 3: Ankete Katılan Ziyaretçilerin Demografik Özellikleri.

Cinsiyet	n	%	Medeni Durum	n	%
Erkek	284	51,9	Evlü	399	72,9
Kadın	263	48,1	Bekar	143	26,1
Toplam	547	100	Diğer	5	0,9
Yaş	n	%	Öğrenim Düzeyi	n	%
20'den küçük	47	8,6	İlköğretim	136	24,9
20-30	160	29,3	Lise	135	24,7
31-40	142	26	Ön Lisans	55	10,1
41-50	92	16,8	Üniversite	179	32,7
51'den büyük	106	19,4	Lisansüstü	42	7,7
Mesleği	n	%	Aylık gelir	n	%
İşçi	55	10,1	1000 TL altı	74	13,5
Memur	184	33,6	1001-2000	140	25,6
Serbest Meslek	37	6,8	2001-3000	160	29,3
Emekli	53	9,7	3001 TL üstü	173	31,6
Çiftçi	12	2,2	Nereden Geldikleri	n	%
Ev Hanımı	90	16,5	Isparta ve ilçeleri	333	60,9
Öğrenci	81	14,8	Çevre illerden	149	27,2
Diğer	35	6,4	Diğer	65	11,9
Milli Parklara Kaçınıcı Geliş	n	%	Milli Parka Geliş Sıklığı	n	%
İlk Kez	227	41,5	İlk kez	218	39,9
İkinci Kez	79	14,4	Haftada Bir	18	3,3
Üçüncü Kez	55	10,1	Ayda Bir	38	6,9
Dört ve daha fazla	186	34	Yılda Bir	107	19,6
Milli Parkları Seçme Sebebi	n	%	Ara Sıra	n	%
Doğal Güzelliği	348	63,6	Hangi Mevsim Tercih Edildi	n	%
Dinlenme ve Eğlenme	113	20,7	İlkbahar	113	20,7
Ulaşım Kolaylığı	3	0,5	Yaz	364	66,5
Tarihi ve Kültürel Özelliği	5	0,9	Sonbahar	66	12,1
Sağlık	78	14,3	Kış	4	0,7

Turizm ve rekreasyonel faaliyetlere katılımın en az olduğu meslek gruplarına bakıldığında ise serbest meslek (%6,8), çiftçi (%2,2) ve emekli (%9,7) olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu milli parklara Isparta ve ilçelerinden

%60,9 gelirken, %27,2'si çevre illerden %11,9'u diğer illerden gelmektedir. Ankete katılan bireylerin %39,9'luk kısmı milli parklara ilk kez gelirken, %30,3'ü ara sıra, %19,6'sı ise yılda bir kere gelmektedir. Katılımcıların milli parklara kaçınıcı kere geldiklerine bakıldığında ise %41,5'i milli parklara ilk kez gelirken, %34'ünün dört ve daha fazla kere geldiği görülmektedir. Çıkan sonuca göre; anket uygulanan ziyaretçilerin çoğunun Isparta ve ilçelerinden geliyor olmasına rağmen, çok büyük bir kısmının milli parklara ilk kez geliyor olması bu alanların yeterince tanınmadığını göstermektedir. Bununla birlikte katılımcıların %63,6'sı milli parklara doğal güzelliği nedeni ile gelmeyi tercih ederken %20,7'si dinlenme ve eğlenme, %14,3'ü ise sağlık amacı ile gelmektedir. Ayrıca katılımcıların %66,5'i milli parklara yaz aylarında gelmeyi tercih ederken, %20,7'si ilkbaharda gelmeyi tercih etmektedir. Bu durum doğa turizmi ve açık hava rekreasyon faaliyetleri için ilkbahar ve yaz aylarının diğer aylara göre daha elverişli olmasının bir göstergesidir.

Tablo 4: Ankete Katılan Ziyaretçilerin Milli Parklarla İlgili Genel Bilinç Algısı

	Evet		Hayır		Test Olasılığı	P
	n	%	n	%		
Gelmeden önce milli parklarla ilgili araştırma yaptınız mı?	159	%29,1	388	%70,9	0,50	0,001
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir kitap okudunuz mu?	93	%17,0	454	%83,0	0,50	0,001
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi?	333	%60,9	214	%39,1	0,50	0,001
Sürdürülebilirlik hakkında bir bilginiz var mı?	172	%31,4	375	%68,6	0,50	0,001
Milli parklarla ilgili herhangi bir derneğe ya da sivil toplum kuruluşuna üye misiniz?	20	%3,7	527	%96,3	0,50	0,001
Isparta ili milli parklarının neden milli park alanı olarak ilan edildiğini biliyor musunuz?	230	%42	317	%58	0,50	0,001
Isparta ili milli parklarında turizm faaliyetleri artırılmalı mıdır?	462	%84,5	85	%15,5	0,50	0,001
Isparta ilinde milli park sayısı artırılmalı mıdır?	491	%89,8	56	%10,2	0,50	0,001

Tablo 4'e bakıldığında anketin ikinci bölümünü oluşturan ve ziyaretçilerin milli parklarla ilgili genel bilinç düzeyini ölçmeye yönelik Z oran testi uygulanmıştır. Bu analiz kapsamında ziyaretçilere milli parklarla ilgili sekiz adet soru sorulmuştur. Hazırlanan sorular milli parklar hakkında araştırma yapma, kitap okuma, belgesel seyretme ve derneğe üye olma gibi sorulardan oluşmaktadır. Bununla birlikte sorulan sorularda bilinç ve farkındalık oranı %50 olarak ele alınmış ve insanların bu farkındalık oranının üzerinde bir orana sahip olup olmadığı Z oran testi ile incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda 8 sorunun oranlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık çıkmıştır ($p<0.01$). "Hayatınızda milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi?", "Isparta ili milli parklarında turizm faaliyetleri artırılmalı mıdır?" ve "Isparta ilinde milli park sayısı artırılmalı mıdır?" sorularındaki evet oranları %50'nin üstündedir ve bu oranlar istatistiksel olarak anlamlıdır. Diğer sorulara verilen evet oranları ortalama değer olan %50'nin altındadır ve bu oranlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark

bulunmamaktadır. En düşük evet oranı bir derneğe üye olma oranı olup bu oran %3.7’ dir.

Tablo 5’e bakıldığında milli parklara gelen ziyaretçilere parklarla ilgili algı ve tutumlarını ölçmeye yönelik sorulara katılma dereceleri yer almaktadır. Buna göre ziyaretçiler sorulara sırası ile “1: Kesinlikle Katılmıyorum”-“2: Katılmıyorum”-“3: Kararsızım”-“4: Katılıyorum”-“5: Kesinlikle Katılmıyorum” sıra düzeni ile cevap vermişlerdir. Ziyaretçilere uygulanan ankette turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin milli parkların sürdürülebilir kullanımı açısından değerlendirmeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Buna göre ziyaretçilerin “Isparta ili milli parklarını doğal güzelliği ve temiz havası için tercih ediyorum”, “Çevremdeki insanlara milli parklara gelmelerini tavsiye ediyorum”, “Milli parklarda turizm faaliyetleri planlanırken, doğal çevrenin korunmasına dikkat edilmeli”, “Milli parkların planlanmasında “koruma-kullanma” dengesine dikkat edilmeli” gibi olumlu yöndeki ifadelere çok yüksek oranda katılım gösterdikleri görülmektedir.

Yukarıdaki ifadelerden milli parklara gelen ziyaretçilerin, doğal yapı ve peyzajın bozulmadan bu mekânlardaki turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin gelişimini destekledikleri çıkarılabilir. Bu durum ziyaretçilerin milli parklarda turizm ve rekreasyonel faaliyetler ile koruma-kullanma arasındaki dengenin sağlanmasını istemeleri açısından önemlidir. Yani Isparta ili milli parklarına gelen ziyaretçiler milli parkların sürdürülebilir kullanımına destek vermekte ve bu milli parklarda yapılan turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin de sürdürülebilir şekilde yapılmasını istemektedirler.

Diğer yandan katılımcılar “Isparta ili milli parklarının yeterince korunduğunu düşünüyorum” ve “Kalabalık, gürültü ve araç sayısının fazlalığı milli parklarda önemli bir sorundur” ifadelerine ise çok düşük düzeyde katılım göstermişlerdir. Bu ifadelerden yola çıkılarak ilk ifade milli parklara gelen ziyaretçilerin bu mekânların tam olarak korunmadığını düşündükleri görülmüştür. İkinci ifadeye göre ise ziyaretçilerin geneli milli parklarda kalabalık, gürültü gibi rahatsız edici bir problemin olmadığını düşünmektedirler. Nitekim çalışma sahalarında yaptığımız gözlemlere göre de her iki milli parka gelen ziyaretçilerin bu türlü olumsuz durumlarla karşılaşmadığı gözlenmiştir.

Tablo 5: Gelen ziyaretçilerin milli parklarla ilgili algı ve tutumlarının değerlendirilmesi

		1	2	3	4	5	n-%	Mean	Std. Dev.
Turizmin Isparta ili milli parklarının gelişimine katkı yaptığını düşünüyorum	Frekans	41	69	86	186	165	547	3,67	1,237
	Yüzde	7,5	12,6	15,7	34,0	30,2	100		
Isparta ili milli parklarında nitelikli turizm tesislerinin artması gerektiğini	Frekans	29	29	36	190	263	547	4,15	1,103
	Yüzde	5,3	5,3	6,6	34,7	48,1	100		
Isparta ili Milli parklarında macera turizmi, spor turizmi gibi farklı turizm	Frekans	13	17	49	196	272	547	4,27	0,923
	Yüzde	2,4	3,1	9,0	35,8	49,7	100		
Yerel halk milli parklardaki turizmin gelişmesinde daha aktif rol oynamalıdır	Frekans	17	13	62	234	221	547	4,15	0,933
	Yüzde	3,1	2,4	11,3	42,8	40,4	100		
Isparta ili milli parklarını doğal güzelliği ve temiz havası için tercih ediyorum	Frekans	16	8	16	160	347	547	4,49	0,865
	Yüzde	2,9	1,5	2,9	29,3	63,4	100		
Turizmin gelişimi milli park alanında yaşayan yerel halkın ekonomik düzeyini	Frekans	23	24	79	201	220	547	4,04	1,049
	Yüzde	4,2	4,4	14,4	36,7	40,2	100		
Isparta ili milli parklarında turizmin gelişmesi için daha fazla reklam ve	Frekans	19	14	25	158	331	547	4,40	0,951
	Yüzde	3,5	2,6	4,6	28,9	60,5	100		
Çevremdeki insanlara milli parklara gelmelerini tavsiye ediyorum	Frekans	8	11	14	183	331	547	4,50	0,774
	Yüzde	1,5	2,0	2,6	33,5	60,5	100		
Isparta ili milli parklarının yeterince korunduğunu düşünüyorum	Frekans	77	120	170	114	66	547	2,95	1,214
	Yüzde	14,1	21,9	31,1	20,8	12,1	100,0		
Milli parklarla ilgili alınacak kararlarda yerel halkın da görüşleri alınmalıdır	Frekans	17	27	53	231	219	547	4,11	0,982
	Yüzde	3,1	4,9	9,7	42,2	40,0	100,0		
Milli parklardaki turizm gelişimi yerli halk üzerinde olumsuz baskı yapmamalı	Frekans	15	19	61	218	234	547	4,16	0,948
	Yüzde	2,7	3,5	11,2	39,9	42,8	100,0		
Milli parklarda yerel halkın ürettiği ürünleri satabileceği mekânlar	Frekans	26	14	57	194	256	547	4,17	1,037
	Yüzde	4,8	2,6	10,4	35,5	46,8	100,0		
Milli parklarda turizm faaliyetleri planlanırken, doğal çevrenin	Frekans	9	3	16	131	388	547	4,62	0,725
	Yüzde	1,6	,5	2,9	23,9	70,9	100,0		
Turizm, milli parklarda yaşayan yerel halkın ekonomisine katkı sağlamalı	Frekans	12	14	46	201	274	547	4,30	0,892
	Yüzde	2,2	2,6	8,4	36,7	50,1	100,0		
Turizmin gelişmesi milli parkların korunmasını olumlu yönde etkiler	Frekans	24	37	74	169	243	547	4,04	1,116
	Yüzde	4,4	6,8	13,5	30,9	44,4	100,0		
Milli parkların planlanmasında "koruma-kullanma" dengesine dikkat	Frekans	5	10	21	163	348	547	4,53	0,739
	Yüzde	,9	1,8	3,8	29,8	63,6	100,0		
Isparta ili milli parklarında çevre kirliliği, temizlik ve çöp problemi vardır	Frekans	53	119	103	155	117	547	3,30	1,287
	Yüzde	9,7	21,8	18,8	28,3	21,4	100,0		
Milli parklara gelenler için uyarı levhaları ve yönlendirme tabelaları	Frekans	46	84	91	188	138	547	3,53	1,252
	Yüzde	8,4	15,4	16,6	34,4	25,2	100,0		
Milli parklara giden yollar bakımsız ve toplu taşıma araçları yetersizdir	Frekans	38	72	91	180	166	547	3,67	1,230
	Yüzde	6,9	13,2	16,6	32,9	30,3	100,0		
Milli park alanında can ve mal güvenliği yetersizdir	Frekans	60	89	142	174	82	547	3,24	1,211
	Yüzde	11,0	16,3	26,0	31,8	15,0	100,0		
Kalabalık, gürültü ve araç sayısının fazlalığı milli parklarda önemli bir	Frekans	62	136	114	130	105	547	3,15	1,300
	Yüzde	11,3	24,9	20,8	23,8	19,2	100,0		
Milli parkların altyapı (kanalizasyon, içme suyu vb) problemleri vardır	Frekans	35	91	136	144	141	547	3,48	1,218
	Yüzde	6,4	16,6	24,9	26,3	25,8	100,0		
Milli parklarda ziyaretçilerin konaklayabileceği turistik tesis sayısı	Frekans	34	35	79	188	211	547	3,93	1,159
	Yüzde	6,2	6,4	14,4	34,4	38,6	100,0		
Ziyaretçiler için ayrılan mekânlar daha planlı ve düzenli olmalıdır	Frekans	15	24	40	186	282	547	4,27	0,969
	Yüzde	2,7	4,4	7,3	34,0	51,6	100,0		

(1: Kesinlikle Katılmıyorum- 2: Katılmıyorum- 3: Kararsızım- 4: Katılıyorum- 5: Kesinlikle Katılıyorum)

Bununla birlikte katılımcıların “Milli parklarla ilgili alınacak kararlarda yerel halkın da görüşleri alınmalıdır”, “Milli parklardaki turizm gelişimi yerli halk üzerinde olumsuz baskı yapmamalı”, “Milli parklarda yerel halkın ürettiği ürünleri satabileceği mekânlar oluşturulmalı”, “Turizm, milli parklarda yaşayan yerel halkın ekonomisine katkı sağlamalı” gibi sürdürülebilir turizmin önemli bir paydaşı olan yerel halkın dâhil edildiği ifadelerle aynı ölçüde yüksek katılım gösterdikleri görülmektedir. Bu ifadelerden Isparta ili milli parklarına gelen ziyaretçilerin, bu mekânlardan yerel halkın da ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel anlamda faydalanmasını istedikleri anlaşılmaktadır.

Eagles vd’ne göre yerel halkın turizm ve rekreasyonel faaliyetlere yönelik düşünceleri; turizmin gelirlerinde iyileşmeyi, yerel kaynaklar ile iş imkânlarını, refah seviyesinde artışı, döviz kazancını, toplum kalkınmasına yardımcı olmasını, doğal ve kültürel kaynakların korunmasını, yerel kimliğin devamlılığını, eğitim ve sağlık imkânlarının artışıyla sağlanması şeklinde sıralanmaktadır⁵⁶.

Bu bağlamda milli parklara gelen ziyaretçilerin yerel halk ile ilgili olumlu yönde düşüncelere sahip olması, bu alanların hem korunmasını hem de sürdürülebilir yönetimini kolaylaştırmaktadır. Bunun için yerel halkın milli parklarla ilgili tüm planlama süreçlerine dâhil edilmeleri gerekmektedir.

Tablo 6’da milli parklarla ilgili genel bilinç farklılığının öğrenim düzeyine göre Ki-kare analizi ile değerlendirmesi yer almaktadır. Buna göre ziyaretçilerin “Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir kitap okudunuz mu?”, “Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi?”, “Sürdürülebilirlik hakkında bir bilginiz var mı?” ve “Isparta ili milli parklarının neden milli park olarak ilan edildiğini biliyor musunuz?” sorularına verdikleri cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. Test istatistiklerinin sonuçları sırasıyla ($\chi^2 = 22,47; sd = 4; p < 0,001$), ($\chi^2 = 18,68; s d = 4; p < 0,001$), ($\chi^2 = 41,84; sd = 4; p < 0,001$) ve ($\chi^2 = 10,75; sd = 4; p < 0,05$)’dir. Sorulan diğer 4 soruda ise anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir. Tablo 6’ya göre ziyaretçilerin öğrenim düzeyi arttıkça milli parklar hakkında kitap okuma, belgesel izleme, sürdürülebilirlik hakkındaki bilgi düzeyi ve Isparta ili milli parklarının ilan edilme sebebini bilme düzeyi de artmaktadır.

⁵⁶ Eagles vd, *a.g.e.*, s. 24.

Tablo 6: Milli parklarla ilgili genel bilinç düzeyinin öğrenim düzeyine göre değerlendirilmesi

	Öğrenim Düzeyi	n	%	n	%	Ki kare	Serbestlik	p
Gelmeden önce milli parklarla ilgili araştırma yaptınız mı?	İlköğretim	37	23,3	99	25,5	2,591	4	0,628
	Lise	36	22,6	99	25,5			
	Ön lisans	15	9,4	40	10,3			
	Lisans	55	36,4	124	32			
	Lisansüstü	16	10,1	26	6,7			
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir kitap okudunuz mu?	İlköğretim	9	9,7	127	28	22,466	4	0,000*
	Lise	20	21,5	115	25,3			
	Ön lisans	10	10,8	45	9,9			
	Lisans	40	43,0	139	30,6			
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi?	İlköğretim	64	19,2	72	33,6	18,681	4	0,001*
	Lise	84	25,2	51	23,8			
	Ön lisans	31	9,3	24	11,2			
	Lisans	125	37,5	54	25,2			
	Lisansüstü	29	8,7	13	6,1			
Sürdürülebilirlik hakkında bir bilginiz var mı?	İlköğretim	23	13,4	113	30,1	41,837	4	0,000*
	Lise	32	18,6	103	27,5			
	Ön lisans	14	8,1	41	10,9			
	Lisans	82	47,7	97	25,9			
Milli parklarla ilgili herhangi bir derneğe ya da sivil toplum kuruluşuna üye misiniz?	İlköğretim	4	20,0	132	25	4,251	4	0,373
	Lise	4	20,0	131	24,9			
	Ön lisans	4	20,0	51	9,7			
	Lisans	5	25,0	174	33			
	Lisansüstü	3	15,0	39	7,4			
Isparta ili milli parklarının neden milli park alanı olarak ilan edildiğini biliyor musunuz?	İlköğretim	41	17,8	95	30	10,745	4	0,030
	Lise	60	26,1	75	23,7			
	Ön lisans	26	11,3	29	9,1			
	Lisans	83	36,1	96	30,3			
Isparta ili milli parklarında turizm faaliyetleri artırılmalı mıdır?	İlköğretim	118	25,5	18	21,2	2,134	4	0,711
	Lise	110	23,8	25	29,4			
	Ön lisans	45	9,7	10	11,8			
	Lisans	154	33,3	25	29,4			
	Lisansüstü	35	7,6	7	8,2			
Isparta ilinde milli park sayısı artırılmalı mıdır?	İlköğretim	127	25,9	9	16,1	6,247	4	0,181
	Lise	116	23,6	19	33,9			
	Ön lisans	52	10,6	3	5,4			
	Lisans	160	32,6	19	33,9			
	Lisansüstü	36	7,3	6	10,7			

Tablo 7: Milli parklarla ilgili genel bilinç düzeyinin gelir durumuna göre değerlendirilmesi

	Gelir Düzeyi	n (Evet)	%	n (Hayır)	%	Ki kare	Serbestlik Derecesi	p
Gelmeden önce milli parklarla ilgili araştırma yaptınız mı?	1000 TL altı	23	14,5	51	13,1	1,906	3	0,592
	1001-2000	37	23,3	103	26,5			
	2001-3000	43	27	117	30,2			
	3001 TL üstü	56	35,2	117	30,2			
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir kitap okudunuz mu?	1000 TL altı	9	9,7	65	14,3	1,654	3	0,647
	1001-2000	25	26,9	115	25,3			
	2001-3000	30	32,3	130	28,6			
	3001 TL üstü	29	31,2	114	31,7			
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi?	1000 TL altı	38	11,4	36	16,8	7,362	3	0,061
	1001-2000	79	23,7	61	28,5			
	2001-3000	99	29,7	61	28,5			
	3001 TL üstü	117	35,1	56	26,2			
Sürdürülebilirlik hakkında bir bilginiz var mı?	1000 TL altı	12	7	62	16,5	18,754	3	0,000*
	1001-2000	34	19,8	106	28,3			
	2001-3000	56	32,6	104	27,7			
	3001 TL üstü	70	40,7	103	27,5			
Milli parklarla ilgili herhangi bir derneğe ya da sivil toplum kuruluşuna üye misiniz?	1000 TL altı	2	10	72	13,7	2,879	3	0,411
	1001-2000	3	15	137	26			
	2001-3000	9	45	151	28,7			
	3001 TL üstü	6	30	167	31,7			
Isparta ili milli parklarının neden milli park alanı olarak ilan edildiğini biliyor musunuz?	1000 TL altı	25	10,9	49	15,5	2,472	3	0,480
	1001-2000	61	26,5	79	24,9			
	2001-3000	68	29,6	92	29			
	3001 TL üstü	76	33	97	30,6			
Isparta ili milli parklarında turizm faaliyetleri artırılmalı mıdır?	1000 TL altı	67	14,5	7	8,2	7,237	3	0,065
	1001-2000	124	26,8	16	18,8			
	2001-3000	127	27,5	33	38,8			
	3001 TL üstü	144	31,2	29	34,1			
Isparta ilinde milli park sayısı artırılmalı mıdır?	1000 TL altı	72	14,7	2	3,6	8,052	3	0,045
	1001-2000	126	25,7	14	25			
	2001-3000	145	29,5	15	26,8			
	3001 TL üstü	148	30,1	25	44,6			

Tablo 7’de milli parklarla ilgili genel bilinç farklılığının gelir durumuna göre Ki-kare analizi ile değerlendirmesi yer almaktadır. Buna göre ziyaretçilerin “Sürdürülebilirlik hakkında bir bilginiz var mı?” ve “Isparta ilinde milli park sayısı artırılmalı mıdır?” sorusuna verdikleri cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. Test istatistiklerinin sonuçları sırasıyla ($\chi^2 = 18,75$; $sd = 3$; $p < 0,001$) ve ($\chi^2 = 8,05$; $sd = 3$; $p < 0,05$)’dir. Sorulan diğer 6 soruda ise anlamlı farkın çıkmadığı görülmektedir. Tabloya göre ziyaretçilerin gelir seviyesi arttıkça milli parklarla ilgili kitap okuma seviyesi artmaktadır. Aynı şekilde ziyaretçilerin gelir düzeyi arttıkça sürdürülebilirlik hakkındaki bilgi düzeyleri de artmaktadır.

Tablo 8: Milli parklarla ilgili genel bilinç algısının araştırmanın yapıldığı yere göre değerlendirilmesi

	Anketin Nerede Yapıldığı	n (Evet)	%	n (Hayır)	%	Ki kare	Serbestlik Derecesi	p
Gelmeden önce milli parklarla ilgili araştırma yaptınız mı?	Kızıldağ	103	32,3	216	67,7	3,850	1	0,050*
	Kovada Gölü	56	24,6	172	75,4			
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir kitap okudunuz mu?	Kızıldağ	53	16,6	266	83,4	0,081	1	0,775
	Kovada Gölü	40	17,5	188	82,5			
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi?	Kızıldağ	174	54,5	145	45,5	12,884	1	0,000*
	Kovada Gölü	159	69,7	69	30,3			
Sürdürülebilirlik hakkında bir bilginiz var mı?	Kızıldağ	93	29,2	226	70,8	1,863	1	0,172
	Kovada Gölü	79	34,6	149	65,4			
Milli parklarla ilgili herhangi bir derneğe ya da sivil toplum kuruluşuna üye	Kızıldağ	14	4,4	305	95,6	1,165	1	0,280
	Kovada Gölü	6	2,6	222	97,4			
Isparta ili milli parklarının neden milli park alanı olarak ilan edildiğini biliyor	Kızıldağ	156	48,9	163	51,1	14,760	1	0,000
	Kovada Gölü	74	32,5	154	67,5			
Isparta ili milli parklarında turizm faaliyetleri arttırılmalı mıdır?	Kızıldağ	269	84,3	50	15,7	0,011	1	0,918
	Kovada Gölü	193	84,6	35	15,4			
Isparta ilinde milli park sayısı arttırılmalı mıdır?	Kızıldağ	282	88,4	37	11,6	1,543	1	0,214
	Kovada Gölü	209	91,7	19	8,3			

Tablo 8’de milli parklarla ilgili genel bilinç düzeyinin araştırmanın yapıldığı Kızıldağ ve Kovada Gölü Milli Parkları’na göre anlamlı farklılığın olup olmadığına bakmak için yapılan Ki-Kare testinin sonuçları yer almaktadır. Buna göre ziyaretçilerin “Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir kitap okudunuz mu?”, “Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi?” ve “Isparta ili milli parklarının neden milli park alanı olarak ilan edildiğini biliyor musunuz?” sorularına verdikleri cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Test istatistiklerinin sonuçları sırasıyla ($\chi^2 = 3,85$; $sd = 1$; $p < 0,06$), ($\chi^2 = 18,88$; $sd = 1$; $p < 0,001$) ve ($\chi^2 = 14,76$; $sd = 1$; $p < 0,001$)’dir. Sorulan diğer 5 soruda anlamlı farklılığın olmadığı görülmektedir. Buna göre Kızıldağ Milli Parkı’na gelen ziyaretçilerin “Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili kitap okudunuz mu?” ifadesine Kovada Gölü Milli Parkı’na gelen ziyaretçilere göre daha yüksek oranda evet cevabı verdikleri görülmüştür.

Ziyaretçilerin “Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi?” sorusunu Kovada Gölü Milli Parkı’nda evet olarak yanıtlayanların sayısı ise daha çoktur. Buradan Kovada Gölü Milli Parkı’na gelen ziyaretçilerin milli parklarla ilgili belgesel izleme oranının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Ziyaretçilerin “Isparta ili milli parklarının neden milli park alanı olarak ilan edildiğini biliyor musunuz?” sorusuna Kızıldağ Milli Parkı’nda daha yüksek oranda evet cevabı verdikleri görülmektedir. Yani milli parkların ilan edilme sebebini bilme oranı Kızıldağ Milli Parkı’nda daha fazladır ve bu oran her iki milli parkta istatistiksel olarak anlamlı farklılığın bulunduğunu göstermektedir.

Sonuç

Doğal kaynakların ve çevrenin korunması sürdürülebilir kalkınmanın temel ölçütlerinden birini oluşturması açısından tüm dünya çapında önemlidir. Doğa koruma amacı ile oluşturulan korunan alan sistemleri, doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanımını ve işleyişini sağlamayı hedeflemektedir. Bu “değerli” alanların bir yansıması olan milli parklar, koruma altına alınmasının yanında turizm ve rekreasyon faaliyetlerine olanak sağlaması açısından ayrı bir öneme sahiptir.

Isparta ilinde bulunan Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları da doğa koruma amacıyla milli park ilan edilmelerinin yanında, turizm ve rekreasyonel aktiviteler açısından yoğun tercih edilen destinasyonlar haline gelmiştir. Milli parkların karşılaştığı bu yoğun talep parkların sürdürülebilirliğini etkileyen olumlu ve olumsuz etmenleri de beraberinde getirmektedir. Bu yönüyle çalışma Isparta ili milli parklarına gelen ziyaretçilerin, bu mekânlarda gerçekleştirilen turizm ve rekreasyonel faaliyetlere bakış açılarını anlamaya çalışmak ve bu mekânlara bilinçli olarak gelip gelmediklerini öğrenme amacı ile yapılmıştır.

Çalışma kapsamında yapılan anket sonuçlarına göre Isparta ili milli parklarına gelen ziyaretçilerin çoğunun bu mekânlara bilinçli olarak gelmedikleri görülmüştür. Gelen ziyaretçilerin bu alanları bir “koruma” alanından çok, gezip görülmesi gereken bir yer niteliğinde düşündükleri söylenebilir. Bununla birlikte ankete katılan ziyaretçiler Isparta ilinde Kızıldağ ve Kovada Gölü Milli Parkları gibi mekânlara sayısının artmasını istemekte ve kontrollü yapıldığı takdirde de turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin bu mekânlarda gelişimini desteklemektedir.

Ülkemiz korunan alanlarının geneline bakıldığında; bazı milli parkların doğal çekicilikleri nedeniyle bazılarının da kültürel ve tarihi çekicilikleri nedeniyle koruma altına alındığı görülmektedir. Ancak literatürde yapılan çalışmaların pek çoğunda, ülkemizdeki korunan alanların gerektiği gibi korunmadığı fikri üzerinde durulmuştur. Isparta ili milli parklarında da bu durum söz konusu olup, çalışma sonucunda gelen ziyaretçilerin milli parkların yeterince korunmadığı üzerinde hemfikir oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Diğer taraftan Isparta ili milli parklarına turizm ve rekreasyonel faaliyetler için gelen ziyaretçiler milli park alanında nitelikli turizm tesislerinin yetersiz olduğunu düşünmektedir. Nitekim yapılan arazi çalışmalarında bu tür bir eksiklik açıkça görülmüştür. Özellikle Kızıldağ Milli Parkı’na sağlık amacı ile gelenlerin geneli çadırılı

kamp alanlarında konaklamayı tercih etmektedir.

Bunun yanında milli parka gelen ziyaretçilerin, park alanında kalabalık, gürültü, araç sayısının fazlalığı, milli parklardaki can ve mal güvenliği gibi konularda kararsız bir tutum sergiledikleri görülmüştür. Ortaya çıkan bu sonucun son birkaç yıldır Isparta ili milli parklarının iyileştirilme çabaları ile ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Isparta ili milli parklarının, şimdiki ve gelecekteki durumu göz önüne alındığı takdirde turizm ve rekreasyonel kaynak değerleri açısından önde gelebilecek bir potansiyele sahiptir. Ancak bu denli önemli “koruma” alanlarına gereken önem verilmemesi durumunda gelecek yıllarda bu tür alanların hala var olması çok zor görünmektedir. Peki ne yapmak gerekmektedir? Öncelikle gerek Kızıldağ gerekse Kovada Gölü Milli Parkı’nda var olan temel problemler belirlenmeli ve bu problemler milli parklar için hazırlanan yönetim planlarında ayrıntılı olarak ele alınmalıdır. Halihazırda Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları’nın UDG’leri ve yönetim planları bulunmaktadır. Lakin var olan bu planlamaların “uygulanabilir” nitelikte olup olmadığı tekrar gözden geçirilmelidir. Bununla birlikte milli park alanlarına ziyaretçilerin konaklayabileceği nitelikli turizm tesislerinin yapılması gerekmektedir. Özellikle Kızıldağ Milli Parkı’nda bu türden tesislere ihtiyaç duyulmaktadır.

Koruma alanlarının en büyük handikaplarından birini koruma ve kullanma arasındaki dengenin sağlanmasında yaşanan zorluklar oluşturmaktadır. Koruma kullanma dengesi her ne kadar teorik açıdan yaygın bir şekilde kullanılsa da, uygulama açısından pek çok koruma alanında bu dengenin sağlanamadığı görülmektedir. Fakat koruma olmaksızın park alanlarının sürdürülebilir kullanımını devam ettirmek mümkün değildir. Nitekim Isparta ili milli parklarına gelen ziyaretçiler bu mekânları korunması zorunlu alanlar olarak düşünmektedir. Bu bağlamda park alanlarının koruyarak kullanılması için optimum seviyede zarara gidilecek uygulamaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Isparta ili milli parkları aynı zamanda kırsal turizme alternatif olabilecek özelliklere sahiptir. Doğa Koruma ve Milli Parklar VI. Şube Müdürlüğü’nün milli parklar için hazırladığı ve gerekli izinler alındığı takdirde uygulamaya geçireceği pek çok çalışma bulunmaktadır. Söz konusu çalışmalar, Isparta ili milli parklarının ana problemlerini çözüme ve milli parkların sürdürülebilir kullanımını artırma ekseninde odaklanması durumunda bu mekânların kırsal turizm açısından önemli destinasyonlar haline gelebileceğini göstermektedir.

Isparta ili milli parkları örneğinde görüldüğü üzere, ülkemiz koruma alanlarının var olan potansiyellerinin daha etkili ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak için öncelikle doğa koruma ile ilgili bütün kurum ve kuruluşların ortak bir çatı altında toplanmaları gerekmektedir. Zira ülkemizde doğa koruma ile ilgilenen tüm kurumlar arasında da bir yetki karmaşası bulunmaktadır. Bu durum “doğa koruma”nın kimin neyi neden koruduğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir. Bu anlamda kurumlar arası işbirliğinin sağlanması ve ilgili bakanlıktan müdürlüklere, yerel yönetimlerden STK’lara ve köy odası kooperatiflerine kadar koruma olgusunun benimsenmesi gerekmektedir.

Başka bir açıdan koruma düşüncesinin sadece doğa koruma ile ilgilenen kurum ve kuruluşlar tarafından değil toplumun en küçüğünden en büyüğüne herkesi ilgilendiren

toplumsal sorumluluk gerektiren bir konu olduğu gerçeğidir. Dünyada bulunan milli parkların geneline bakıldığında çoğunun koruma kullanma ve sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda yönetildiği görülmektedir. Ülkemiz milli parkları bu yönüyle çok sayıda doğal ve kültürel çekiciliklere sahip olan bir ülke konumundadır. Ancak dünya ülkelerine nazaran ülkemizde bulunan koruma alanlarının sayısının ve yüzölçümünün ülke topraklarının çok azına karşılık gelmesi konunun ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumun şimdi olmasa bile sonraki nesiller için büyük bir tehdit olması olası bir ihtimaldir. Bu açıdan yenilenmesi çok zor olan bu türlü özel ve değerli mekânlar için etkili, sistematik ve uygulanabilir yönetim planlarının hazırlanması ve uygulanması gerekmektedir.

Kaynakça

- ACQUAH, Emmanuel-DEARDEN, Philip-ROLLINS, Rick, "Nature-Based Tourism in Mole National Park, Ghana", *African Geographical Review*, Vol. XXXV, No. 1, 2016, s. 53-69.
- A Management Plan for Banff National Park, A Banff National Park of Canada Management Plan, Parks Canada, 2010.
- AKAMA, John. S-KIETI, Damiannah Mukethe, "Measuring Tourist Satisfaction with Kenya's Wildlife Safari: A Case Study of Tsavo West National Park", *Tourism Management*, Vol. XXIV, Issue 1, 2003, s. 73-81.
- AKYOL, Ayhan-TOLUNAY, Ahmet, "Yenişarbademli (Isparta) İlçesinin Ekoturizm Potansiyeli ve Gelişiminin Sürdürülebilirliği Üzerine Değerlendirmeler", *II. Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu*, 20-22 Eylül 2012, Aksaray Üniversitesi, Aksaray, 2012.
- ALKAN, Hasan, "Negative Impact of Rural Settlements on Natural Resources in the Protected Areas: Kovada Lake National Park, Turkey", *Journal of Environmental Biology*, 30 (3), 2009, pp: 363-372.
- ALKAN, Hasan-KORKMAZ, Mehmet, "Korunan Alanların Yönetiminde Yaşanan Sosyo-Ekonomik Odaklı Sorunlara İlişkin Bir Değerlendirme", *II. Ormanlıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi*, Isparta, 2009.
- ALKAN, Hasan-KORKMAZ, Mehmet-TOLUNAY, Ahmet, "Assessment Of Primary Factors Causing Positive or Negative Local Perceptions on Protected Areas", *Journal Of Environmental Engineering and Landscape Management*, 17(1), 2009, s. 20-27.
- ALKAN, Hasan-KORKMAZ, Mehmet-MCGILL, David.W.-EKER, Mehmet, "Conflicts in Benefits from Sustainable Natural Resource Management: Two Diverse Examples From Turkey", *Journal of Environmental Biology*, S. 31, 2010, s. 87-96.
- ARNBERGER, Arne-EDER, Renate-ALLEX, Brigitte-STERL, Petra-BURNS, Robert C, "Relationships Between National-park Affinity and Attitudes Towards Protected Area Management of Visitors to the Gesaeuse National Park, Austria", *Forest Policy and Economics*, S. 19, 2012, s. 48-55.
- BRETT, Michael, *The National Parks of America*. Barron's Educational Series, Singapore, 2001.
- BRODY, Michael-TOMKIEWICZ, Warren, "Park Visitors Understandings, Values and Beliefs Related to Their Experience at Midway Geyser Basin, Yellowstone National Park, USA", *International Journal of Science Education*, Vol. XXIV, No. 11, 2002, s. 1119-

---

1141.

- ÇETİNKAYA, Güney, *Milli Parkların Bir Rekreasyon Alanı Olarak Düzenlenmesi ve Yönetilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Antalya, 2008.
- CHIN, Cynthia L.M.-MOORE, Susan A.-WALLINGTON, Tabatha. J.-DOWLING, Ross K, "Ecotourism in Bako National Park, Borneo: Visitors Perspectives on Environmental Impacts and Their Management, *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. VIII, No. 1, 2000, s. 20-35.
- COLE, David. N.-LANDRES, Peter. B, "Threats to Wilderness Ecosystems: Impacts and Research Needs", *Ecological Applications*, (6) 1, 1996, s. 168-184.
- CRILLEY, Gary-WEBER, Delene-TAPLIN, Ross, "Predicting Visitor Satisfaction in Parks: Comparing the Value of Personal Benefit Attainment and Service Levels in Kakadu National Park, Australia", *Visitor Studies*, 15 (2), 2012, s. 217-237.
- CUTUMISU, Nicoleta, *A Synergy Between Nature Conservation and Development Report*, Wageningen University, Netherlands, 2003.
- DEMİR, Cengiz-ÇEVİRGEN, Aydın, *Turizm ve Çevre Yönetimi*, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2006.
- DENG, Jinyang-QIANG, Shi-WALKER, Gordon, J.-ZHANG, Yaoqi, "Assessment on and Perception of Visitor's Environmental Impacts of Nature Tourism: A Case Study of Zhangjiajie National Forest Park, China", *Journal Of Sustainable Tourism*, Vol. XI, No. 6, 2003, s. 529-548.
- Doğa Koruma ve Milli Parklar Isparta Şube Müdürlüğü, Isparta İli Doğa Turizmi Master Planı, 2013.
- Doğa Koruma ve Milli Parklar VI. Şube Müdürlüğü, Isparta İli Tabiat Turizmi Uygulama Eylem Planı 2016-2019, 2016.
- DÜZGÜNEŞ, Ertan, *Altındere Vadisi Milli Parkı (Trabzon)'nda Koruma Değeri ile Turizm Potansiyelinin Saptanmasına Yönelik Bir Yöntem Yaklaşımı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Trabzon, 2009.
- EAGLES, Paul F.J.-MCCOOL, Stephan F.-HAYNES, Christopher D, *Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management*, Ed. Adrian Phillips, UK., 2002.
- ERDURAN, Füsün, "İlgaz Dağı Milli Parkı'nın Koruma ve Kullanım İlkeleri Açısından Turizm-Rekreasyon Potansiyelinin Saptanması", *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 37 (2), 2006, s. 225-233.
- GÜL, Atilla-ÖZALTIN, Oğuzhan, "Isparta ve Orienteering", *Gül Çevrem Dergisi*, Isparta Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, S. 4, Isparta, 2008.
- HALLO, Jeffrey C.-MANNING, Robert E., "Transportation and Recreation: A Case Ttudy of Visitors Driving For Pleasure at Acadia National Park", *Journal of Transport Geography*, S. 17, 2009 s. 491-499.
- HANNAM, Kevin, "Tourism Management Issues in India's National Parks: An Analysis of the

- Rajiv Gandhi (Nagarahole) National Park”, *Current Issues in Tourism*, Vol. VIII, No. 2-3, 2005, s. 165-180.
- HWANG, Shih-Nan-LEE, Chuan-CHEN, Huei-Ju, “The Relationship Among Tourists’ Involvement, Place Attachment and Interpretation Satisfaction Taiwan’s National Parks”, *Tourism Management*, S. 26, 2005, s. 143-156.
- ISHIKAWA, Kensuke-HACHIYA, Naoko-AIKOH, Tetsuya-SHOJI, Yasushi-NISHINARI, Katsuhiro-SATAKE, Akiko, “A Decision Support Model for Traffic Congestion in Protected Areas: A Case Study of Shiretoko National Park”, *Tourism Management Perspectives*, Issue 8, 2013, s. 18-27.
- Isparta Valiliği, 2005 Yılı Isparta İli Çevre Durum Raporu, 2006.
- Isparta Valiliği, 2014 Yılı Isparta İli Çevre Durum Raporu, 2015.
- IUCN, (2011), What is a Protected Area, <http://www.iucn.org> (12.09.2015).
- KABAŞ, Sebla, *Troya Tarihi Milli Parkı’nın Turizm ve Rekreasyon Potansiyelinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Çanakkale, 2007.
- KERVANKIRAN, İsmail, *Afyonkarahisar İlinin Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi*, Kocatepe Akademi Yayınları, Afyonkarahisar, 2013.
- KERVANKIRAN, İsmail-ERYILMAZ, Adile Gül, “Isparta ili Milli Parklarının Rekreasyonel Faaliyetlerde Kullanımı”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 29, 2014, s. 81-110.
- KERVANKIRAN, İsmail-ERYILMAZ, Adile Gül, “Milli Parkların Sürdürülebilir Kullanımı ve Yönetim Planı Önerisi: Isparta İli Örneği”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 34, 2015, s. 173-190.
- KIM, Seongseop Samuel-LEE, Choong-Ki-KLENOSKY, David B, “The Influence of Push and Pull Factors at Korean National Parks”, *Tourism Management*, S. 24, 2003, s. 169-180.
- KORKMAZ, Mehmet, “Orman Kaynaklarında Doğa Turizmi Etkinliklerinin Ekonomik Çözümlenmeleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, S. 2, 2001, s. 111-134.
- KRUGER, Martinette-VILJOEN, Armand-SAAYMAN, Melville, “Who Visits the Kruger National Park, And Why? Identifying Target Markets”, *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 2016, s. 1-29.
- LASCURAIN, H. Ceballos, “Ecotourism As a Worldwide Phenomenon”, *The Ekotourism Society*, Ed. K. Lindberg-D. E. Hawkins, North Bennington, 1993, s. 12-14.
- MANNING, Robert, “Visitor Experience and Resource Protection: A Framework for Managing the Carrying Capacity of National Parks”, *Journal of Park and Recreation Administration*, Vol. XIX, No. 1, 2001, s. 93-108.
- MULONGOY, Kalemoni Jo-CHAPE, Stuart P, *Protected Areas and Biodiversity: an Overview of Key Issues*. Cambridge, UK: CBD Sekteriat, Montreal Canada and UNEP-WCMC, 2004.
- MENTEŞ, İsmail-KALEM, Sedat, *Pan Parks Raporu*, Ankara, 2003.

- National Park Service (2015). Grand Canyon National Park, www.nps.gov.tr, (15.06.2015).
- OBUA, Joseph-HARDING, D.M, “Visitor Characteristics and Attitudes Towards Kibale National Park, Uganda”, *Tourism Management*, Vol. XVII, No. 7, 1996, s. 495-505.
- ÖZTÜRK, Cihad, *Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nın Koruma-Kullanım İlkeleri Yönünden İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Çanakkale, 2005.
- PIETILA, Miisa-FAGERHOLM, Nora, “Visitors’ Place-Based Evaluations of Unacceptable Tourism Impacts in Oulanka National Park, Finland”, *Tourism Geographies*, Vol. XVIII, No. 3, 2016, s. 258-279.
- RYAN, Chris-STERLING, Libby, “Visitors to Litchfield National Park, Australia: A Typology Based on Behaviours”, *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. IX, No. 1, 2001, s. 61-75.
- SAYAN, Selçuk-KARAGÜZEL, Osman, “Problems of Outdoor Recreation: The Effect of Visitors Demographics on the Perceptions of Termessos National Park”, *Environmental Management*, Vol. XLV, Issues 6, 2010, s. 1257-1270.
- SIVALIOĞLU, Pınar, *Milli Park Kullanıcılarının Algısal Değerlendirmesi: Marmara Bölgesi Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul, 2012.
- SCHOLTZ, Marco-KRUGER, Martinette-SAAYMAN, Melville, “Determinants of Visitor Length of Stay at Three Coastal National Parks in South Africa”, *Journal of Ecotourism*, Vol. XIV, No. 1, 2015, s. 21-47.
- STADEL, Christoph, “Divergence and Conflict, or Convergence and Harmony? Nature Conservation and Tourism Potential in Hobe Tauern National Park, Austria”, *Practicing Responsible Tourism: International Case Studies in Tourism Planning, Policy and Development*, Ed. L. Hamson-W. Husbands, John Wiley, NY, 1996, s. 445-471.
- TEMURÇİN, Kadir, *Isparta İli Ekonomik Coğrafyası*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Ankara, 2004.
- TEMURÇİN, Kadir, *Geçmişten Günümüze Isparta-Isparta İlinin Coğrafi Özellikleri*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay, 2009, Ankara.
- TOGRIDOU, Anatoli-HOVARDA, Tasos-PANTIS, John. D., “Determinants of Visitor’s Willingness to Pay For the National Marine Park of Zakynthos, Greece”, *Ecological Economics*, S. 60, 2006, s. 308-319.
- UZUN, Erdoğan-BEKİROĞLU, Sultan, TORUNOĞLU, Uğur, Antalya Olimpos-Beydağları Sahil Milli Parkı Günübirlük Rekreasyon Alanlarının Ziyaretçiler Açısından Sorunları, *II. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu*, 22-24 Ekim 2014, Isparta.
- YENİ GÖLCÜK, “Türkiye’nin Oksijen Deposu Kızıldağ”, *Yeni Ün Dergisi*, Safa Matbaacılık, S. 27, 2016.
- WHITE, D. Dave, “An Interpretive Study of Yosemite National Park Visitor’s Perspectives Toward Alternative Transportation in Yosemite Valley”, *Environ Manage*, S. 39, 2007, s. 50-62.

- YÜCEL, Muzaffer-BABUŞ, Deniz, “Doğa Korumamın Tarihçesi ve Türkiye’deki Gelişmeler”, Doğu Akdeniz Ormanlık Araştırma Müdürlüğü, *DOA Dergisi*, S. 11, 2005 s. 151-175.
- ZAL, Nihat-BRADA, Zelia, “Tourism in Protected Areas: Observations From Kuşçenneti National Park, Anatolia”, *An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, Vol. XXI, Number 1, 2010, s. 73-87.